

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Mgr. LUCIE HUŽVÍKOVÁ
5. ročník- kombinované studium
Obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Diplomová práce

Zvládání rozvodové a porozvodové situace v rodině s dítětem pubertálního věku

Vedoucí práce: doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

OLOMOUC 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Radslavicích dne:

.....

OBSAH

Úvod	6
1. Rodina	8
1.1.Charakteristika rodiny.....	8
1.2. Funkce rodiny a potřeby dítěte.....	9
2. Manželství a rozvod	11
2.1.Manželství.....	11
2.2. Důvody rozvodů manželství.....	12
2.3. Rozvod manželství.....	14
3. Dítě a rozvod	15
3.1.Vliv rozvodu na dítě.....	15
3.2. Dítě v pubertě a rozvod.....	17
3.3.Péče o dítě po rozvodu.....	19
3.3.1. Střídavá péče.....	20
3.3.2. Výlučná péče.....	21
3.4. Nový partner, nevlastní rodičovství.....	22
4. Podílející se instituce	24
4.1.OSPOD.....	24
4.2.Soud.....	26
4.3.Poradna pro rodinu.....	27
4.4.Psycholog, klinický psycholog, soudní znalec	28
5. Komunikace	30
5.1.Komunikace obecně.....	30
5.2.Komunikace po rozvodu mezi rodiči.....	32
5.3.Komunikace s dítětem.....	33
6. Praktická část	37
6.1.Cíl výzkumu.....	37
6.2.Metodika a sběr dat.....	38
6.3.Charakteristika výzkumného vzorku.....	39
6.4.Vlastní šetření.....	40
6.4.1. Analýza získaných dat.....	40
6.4.2. Shrnutí výzkumného šetření.....	49
7. Závěr	52

8. Anotace.....	54
9. Seznam literatury a jiných zdrojů.....	56
10. Seznam zkratk.....	60
11. Seznam příloh.....	61

Děkuji panu doc. Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za poskytování cenných rad a informací, i všem, kteří ochotně spolupracovali při tvorbě praktické části práce.

Úvod

Dítě, které se narodí, je od prvních okamžiků součástí něčeho velkého, čemu říkáme rodina. Patří někomu a někam. Rodiče se o něj starají, vychovávají ho podle nejlepšího svědomí a vědomí, a až vyroste, sám zakládá svoji rodinu. A i když děti odrostou a opustí domov, nadále se všichni scházejí. To je má představa fungující rodiny, která si plní své povinnosti a funkce tak, aby dítě nestrádalo.

Dříve byla rodina brána jako něco posvátného. Rodiče měli vícero dětí, ty pomáhaly na polích, staraly se o dobytek a rodiče jim byli vzorem. Lidé měli málo, co se majetku týče, ale oproti dnešním, zhýčkaným, byli bohatší o lásku, zkušenosti, pokoru a slušné vychování. Dnes, se zdokonalujícími se technologiemi, za nás většinu udělají stroje, a lidé se tak méně snaží dosáhnout něčeho vlastními silami. Nemohou si pak vážít pořádně sami sebe, jak si pak mohou vážít ostatních. Vidíme to dnes a denně, jak se lidé stále za něčím ženou, aby měli víc, závidějí si každou korunu, ale neudělají si čas, aby si s vlastním dítětem sedli, přečetli mu před spaním pohádku místo puštěného tabletu nebo mobilu. Spousta dětí si ani nedovede při vstupu do první třídy zavázat tkaničky u bot. Rodiče je to neučí, nevěnují jim tolik času, kolik by potřebovaly. Tyto děti, když se pak stávají dospělými, mají problémy ve vztazích s lidmi, následně s partnery, často s vlastními dětmi. Z jedné rodinné krize je druhá, třetí, a když už se to stává neúnosné, je tu přece možnost zažádat o ROZVOD, je to dnes přece běžná praxe, nebudou přece první ani poslední. Je to ale opravdu tak jednoduché?

To se dozvíme v této práci, která se zabývá rozvodem a komplikacemi, které během něj v rodině nastávají. Na základě nárůstu rozvodů manželství a vlastní zkušenosti je práce zaměřena na okolnosti týkající se rozvodu, zejména vlivu na dítě. V práci se čtenář dozví o základních kompetencích podílejících se institucí a odborníků, které lze při rozvodu využít, tj. o práci soudu, OSPOD, soudních znalců, psychologů. Zjistíme, co je zapotřebí v této oblasti vědět a znát jako rodič či nevlastní rodič a jak s vlastním (nevlastním) dítětem komunikovat, zvláště, je-li pod dozorem a tlakem druhého z rodičů. Práce může posloužit všem v této věci nezkušeným a pomoci rodičům obstát důstojně v rozvodové situaci a být přitom i dobrým přítelem (a příkladem) pro dítě.

Cílem diplomové práce je zjistit, jak rodiče, kteří si prošli rozvodem, vnímali rozvod, a jak se s touto situací vypořádali oni i jejich děti, tedy poukázat na to, že většinou to není jen o tom dojít k soudu a mít klid.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První čtyři kapitoly tvoří teoretickou část. První kapitola vysvětluje pojem rodina a zabývá se její charakteristikou a všemi funkcemi, které má plnit. Zabývá se také neméně důležitými potřebami dítěte, které musí u dítěte rodina naplňovat, aby se mohlo v pořádku vyvíjet ve zdravou sebevědomou osobu.

Druhá kapitola se zabývá manželstvím, snaží se přiblížit, jaké povahy se k sobě hodí a jaké naopak ne. Shrnuje, co vše lidem na partnerovi a na společném životě může vadit, co může narušovat fungující manželství. Nakonec podává základní přehled činností institucí a odborníků, se kterými se rozvádějící nejčastěji setkávají.

Třetí kapitola zkoumá vliv rozvodu na dítě v pubertě. Píše o zákonitostech tohoto období a vlivu rozvodu na dítě v tomto věku, které je už tak dost složité. Věnuje se možnostem péče o dítě po rozvodu jako je střídavá péče a výlučná péče.

Čtvrtá kapitola pojednává obecně o komunikaci, o tom, jak by měla vypadat zdravá komunikace, jak by se lidé měli bavit po rozvodu, a také, jak je důležité správně mluvit o rozvodu s dítětem v pubertě.

Na tuto kapitolu plynule navazuje praktická část, která nastiňuje cíl výzkumu, zvolené výzkumné metody a popisuje výzkumný vzorek. Následuje podrobná analýza nasbíraných dat, věnujících se rozvodu a jeho působení na zúčastněné.

Závěrečná část obsahuje konečné zhodnocení výsledků šetření.

1. Rodina

Jistě se shodneme, že lidé z generace našich prababiček by pojem rodina popsali odlišně, než lidé dnes. I život tehdy se diametrálně lišil od toho dnešního. Dříve více dělali muži, ženy byly matkami v domácnosti. Dnes běžně uvidíte tatínka s kočárkem nebo s dětmi na bazéně, ba dokonce i ve cvičení pro matky s dětmi. Pojem rodina dnes v sobě zahrnuje více možností a variabilností, než kdy dříve. Tímto dochází ke stírání rozdílů mezi mužskou a ženskou rolí. Také roste zaměstnanost a rodiče tak tráví s dětmi méně času. Nejvíce viditelným rozdílem je technický rozvoj, který zásadně mění rodinný život většiny z nás. Chceme-li si něco sdělit, napíšeme SMS, chceme-li sdílet pocity, dáme si na status na facebooku „smutného smajlíka“. Přesto, že dnes rodina vypadá odlišně, význam slova rodina zůstává nezměněn.

1.1. Charakteristika rodiny

Lenka Šulová (in Výrost, 1998, str. 303) popisuje rodinu jako jakousi „*univerzální sociální skupinu, ve které probíhají významné sociálně-psychologické jevy v životním kontinuu jedince. V rodině se prvně projevuje tzv. prosociální chování člověka, které, je-li personálním okolím i podnětným předmětným prostředím rozvíjeno, se mění ve vyspělejší formy sociálního styku.*“

Vágnerová (2012) považuje rodinu za činitele, který zásadně ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Všichni její členové se každý den ovlivňují vzájemnou interakcí. Rodina předává dítěti různé zkušenosti, ať už dobré nebo špatné. Naučí se rozumět různým sociálním signálům a osvojí si určité vzorce chování.

„O rodinném soužití můžeme mluvit tam, kde dítě uspokojuje psychické potřeby rodičů, a rodiče uspokojují potřeby dítěte. Jde o vzájemnost potřeb a jejich uspokojování, což současně znamená vzájemnost pocitů uvolnění, vzájemnost spokojenosti, radosti, a ostatních pozitivních prožitků, které takové uspokojování potřeb nutně provázejí.“ (Matějček, 1992, str. 29)

Rodina musí mít svůj řád, pokud otec s matkou mají mezi sebou vřelý vztah plný porozumění, pak i dítě je logicky zahrnuto láskou. Rodina je vzorem pro dítě.

„Pro dítě je rodina nejzákladnějším a nejvýznamnějším socializačním prostředím. Poskytuje mu první zkušenosti se vztahy k lidem, uvádí je po krůčcích do lidského společenství, pomáhá mu navazovat stále diferencovanější vztahy k blízkým a vzdálenějším dospělým i dětem, učí je sociálně schvalovanému chování a pomáhá mu osvojit si základní normy a hodnoty.“ (Langmeier, 2010, str. 170)

Matějček (2015) užívá pro členy rodiny výrazu „svoje lidi“, kteří mají dítěti poskytnout ochranu. Za ně nepovažuje matku, ale také otce, babičku či kohokoliv jiného, kdo dítěti poskytuje jistotu bezpečí a ochrany. Tvrdí, že „*neexistuje hlas krve, který by neomylně k sobě poutal matku a dítě poutem nezničitelným a nenahraditelným. Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo sek němu mateřsky a otcovsky chovají a mají je rádi.*“ (Matějček, 2015, str. 15)

Sobotková (2012, str. 24) se přiklání k tomuto názoru a tvrdí, „*že kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, náhradní rodinu atd.*“ Zároveň vnímá rodinu jako systém, který může uspokojivě fungovat, pokud je udržena rovnováha mezi dvěma procesy: udržováním stability a přizpůsobováním se změnám. Rodina tak musí být v rovnováze a mít svůj řád. Jedině tak může být adaptabilní. Zároveň musí citlivě reagovat na potřeby změn u jejích členů a na vnější podmínky. (Sobotková, 2012)

1.2. Funkce rodiny a potřeby dítěte

Rodina má z pohledu sociální psychologie (Výrost, 1998) plnit určité základní funkce.

Jsou jimi *funkce reprodukční*, funkce plodit děti, která je nejstarší funkcí rodiny, kdy bylo základem pokračování rodu. Dále je to *materiální funkce*, kterou je myšleno ekonomické, hmotné zajištění celé rodiny. Třetí funkcí, a to nejdůležitější, je *funkce emocionální*. Tuto funkci rodina plní, jestliže spolu její členové navzájem sdílí pocity, jestliže rodiče pomáhají dítěti je vyjadřovat a zahrnují ho láskou. Je to potřeba zázemí, bezvýhradného přijímání, společné historie, ale i perspektiv budoucnosti. Poslední, neméně důležitá, je *funkce výchovná*. Ta je naplněna, je-li dítě vedeno k jistotě mezi lidmi a v prostředí, kde žije. Nemyslí se tím ale pouze výchova dítěte samotného, ale také formování všech členů rodiny vzájemnou interakcí, a to bezprostředně i dlouhodobě.

Sobotková se zabývá vlastnostmi, které by taková funkční rodina měla mít. I když dítě má své potřeby, mělo by vědět, že v rodině není samo, že své potřeby mají i sourozenci a rodiče. Funkční rodina by měla mít hranice jasně vymezené a respektované všemi jejími členy. Vedle nich by měly existovat koalice, ideálně pevná koalice manželů, jejichž spojení je ale otevřené novým, pro každého člena rovnoměrným, vazbám. (Sobotková, 2012)

Aby se dítě cítilo v rodině dobře, aby vůbec mohlo přežít, je zapotřebí uspokojovat jeho biologické potřeby. Mezi ně patří určité množství kvalitních a proměnlivých podnětů, potřeba stálosti, řádu a smyslu v podnětech, potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, potřeba identity, tj. společenského uplatnění a společenské hodnoty, a nakonec přidaná potřeba otevřené budoucnosti.

Všichni jistě známe také pyramidu potřeb A. Maslowa. K základním lidským potřebám řadil fyziologické potřeby, potřebu bezpečí, potřebu sounáležitosti a lásky, sebeúcty a uznání a potřebu seberealizace. Teorie základních lidských potřeb může podle Kopřivy (2008) dopomoci rodičům i učitelům uvědomit si, že když je chování dítěte v pořádku, má asi skutečně vše, co potřebuje. V opačném případě, když se dítě nechová správně, pravděpodobně něco v uspokojení jeho potřeb není v pořádku. Dítě může být unavené, může se cítit málo přijímané, milované, nebo pokud je stále kritizováno, nemá splněnu potřebu úspěchu, uznání. Porozumět příčinám nevhodného chování je první krok k jejich odstranění.

„Přístup spočívající v hledání příčiny nesprávného chování (namísto představy, že to děti dělají naschvál, jenom proto, aby nás rozzlobily) nám může pomoci k získání nadhledu, a tím i k naší vlastní lepší emoční pohodě.“ (Kopřiva, 2008, str. 190)

Pokud ale rodina vykazuje charakteristiky jako je popírání či neřešení problémů, vzájemné obviňování, rigidní role, nejasná komunikace, chybějící intimita, potlačování osobní identity na úkor té rodinné, nejasná pravidla a kompetence, můžeme mluvit o dysfunkci rodiny. Jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkují nezdravé chování. (Sobotková, 2012)

2. Manželství a rozvod

„Když spolu dva lidé mohou svobodně nesouhlasit, mají svobodu milovat. Pokud takto svobodní nejsou, žijí ve strachu a jejich láska umírá.“

(Cloud, 2001, str. 7)

2.1. Manželství

Rodinné právo popisuje manželství ve Sbírce zákonů č. 89/2012. v § 655 jako „*trvalý svazek muže a ženy, jehož účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“ Podle § 687 stejné sbírky „*mají manželé rovné povinnosti a rovná práva, jsou si navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.*“

Manželství není jen svazek muže a ženy, ale i jeho veřejné schválení a uznání, proces vzájemného přizpůsobování partnerů, kteří se učí svým rolím, mění je a přijímají role nové. (Šínová, 2014). Každý jsme jiný a ani manželský pár nemá nikdy stejné vlastnosti, stejné potřeby, každý jsme jinak vychovaný a zvyklý na něco jiného. Přesto si P. Šmolka, jak uvádí Šulová (in Výrost, 1998), v roce 1984 dal tu práci s výzkumem, kterým zjišťoval, jak je závislá manželská spokojenost na kombinaci osobnostních rysů manžela a manželky podle Learyho modelu submise/dominance a laskavost/hostilita.

Dělil tak kombinace:

- *výhodné* pro manželství:
 - dvě přátelsky dominantní osobnosti,
 - dvě přátelsky dominantní nebo submisivní osobnosti,
 - laskavá dominantní žena a hostilní submisivní manžel
- *a nevýhodné* pro manželství:
 - dvě hostilní dominantní nebo submisivní osobnosti,
 - hostilní dominantní muž s hostilní submisivní ženou,
 - přátelský submisivní muž s hostilní dominantní ženou.

O manželství se musí pečovat, aby fungovalo. Trélaün (2005) popisuje v pár bodech, jak by to manželé měli udělat. Měli by:

- si jako rodina každý vyčlenit své místo a čas pro sebe. Ona potřebuje chvíli sama pro sebe, on potřebuje chvíli sám pro sebe, oni jako pár potřebují čas sami pro sebe a oni jako rodiče potřebují chvíli na vztah s dětmi.
- věnovat pozornost mimoslovním sdělením. Jak něco řekneme je mnohdy podstatnější než to, co jsme řekli.
- používat klidné, ale důrazné NE, když se jim něco nechce či při výchově dětí.
- komunikovat dotykem a svá slova zdůrazňovat tím, že se přiblíží, dotknou se ruky partnera apod.
- používat výraz JAK místo PROČ, které může vyvolat obranné reakce. Zeptat se např.: „Jak to prožíváš?“
- nesoudit, nezesměšňovat a nesrovnávat partnera s někým jiným.
- snažit se pochopit potíže druhého, přikládat jim význam, i když pro ně to význam mít nemusí
- mlčet než začnou jednat. Napomáhá tomu hluboké dýchání, pozorování a odstup.
- zjišťovat odlišnosti a nebát se si je vzájemně říct

2.2. Důvody rozvodů manželství

Důvody k tomu chtít se nechat rozvést mohou být různé. Proč a o čem se lidé nejčastěji hádají, co bývá nejčastějšími důvody konfliktů, si jistě každý dokáže představit. Peníze hýbou světem a otřásají také manželstvím. Situaci, kdy manželka vyčítá manželovi, že utrácí za své koníčky více než za rodinu nebo naopak kdy manžel vyčítá jí, že utrácí zbytečně za zkrášlovací procedury apod., zná jistě skoro každý. Stejně tak se lidé hádají o penězích, když jich je nedostatek, jestliže je jeden z nich např. nezaměstnaný. Co se rozvodů týká, zcela jistě si nová partnerka hlídá, nebo přinejmenším chce vědět, kolik peněz ze společného rozpočtu odchází bývalé manželce a dětem partnera. Jindy mívá manželka pocit, že se manžel o rodinu dostatečně nezajímá. Je přirozené, že se žena po narození dítěte více upne na dítě, zatímco muž si stále ponechává své zájmy. Z radosti se ale pro ženu časem stává celodenní a každodenní povinnost a „závidí“ tak muži, že může od denní rutiny utéct, a z toho pak má

pocit, že ji a dítě nemá muž dost rád. Kdo může za to, jaké je dítě, to bývá dalším důvodem hádek. Rodiče si vyčítají, že jejich dítě není, jaké předpokládali, a svádějí vinu jeden na druhého. Spory o tom, jak dítě vychovávat, jeho hodnocení a hodnocení jeho vlastností jsou někdy téměř na denním pořádku. Zejména pak v pubertě se mohou hádky stupňovat vzhledem ke vznikajícím projevům dítěte hodnotícího rodiče často kriticky. Zcela nevinné a neviditelné se zdá být jako důvod odcizení a ztráta společných zájmů. Mnohdy si to manželé ani neuvědomí, co si vyčítají. Najednou je pro ně společný život rutinou, nic je už nemůže překvapit, zkrátka už je ve společném vztahu nic nenaplňuje. To pak vede k celkovému odcizení a také postupnému zániku sexuálního života. (Dytrych a Matějček, 2002)

Matoušek (2015) v objasnění obecných důvodů rozvodů mluví o rodině, kterou vnímá jako společenství více lidí, kteří se umí omezit ve svých osobních potřebách a upřednostňovat potřeby jiných členů rodiny, přičemž kultura naší společnosti pro toto sebeomezování těžko hledá vzor a důvod, a proto k rozvodům dochází. Jako druhý důvod rozvodů uvádí, že společnost kontroluje chování v rodině až tehdy, dochází-li k extrémnímu ohrožování dětí či dospělých. Zmiňuje také nedostatek kompetencí k volbě perspektivního partnera, které lidé mají. Význam připisuje také větší délce lidského života, čímž lidé mají více času na změny v chování, nebo emancipaci žen, či větší toleranci společnosti k rozvodu. V osobní rovině pak bývá podle něj důvodem to, že dosavadní partner přestane být přijatelný nebo se najde jiný, který je přijatelnější. Lidé také opouští partnera, když cítí, že je to menší zlo, než s ním nadále žít. To, proč člověku partner přijde nepřijatelný, je značně subjektivní. Někdo odejde od partnera třeba jen proto, že už se mu fyzicky nelíbí nebo je s ním nuda, jiný, protože je alkoholik a tyran. Jednou z častých důvodů je také nevěra, kterou Matějček (2002) dělí na krátkodobou, kdy oba partneři nakonec usoudí, že bude lepší vrátit se k rodině, a dlouhodobou, která závažněji ohrožuje manželství, protože se jedná nejen o sexuální spojení, ale také citové.

Cloud (2001) mluví o tom, co může manželství ovlivňovat. O těchto vlivech na manželství se vyjadřuje jako o vetřelcích, ke kterým zařazuje práci, děti, zájmy, televizi, Internet, finanční nesnáze, přátele, závislosti nebo nevěru. Tyto vetřelce považuje za neškodné, pokud se nepostaví mezi lásku manželů. Píše o faktorech, díky kterým se vztah mezi manželi může oslabovat. Jsou jimi pokles komunikace o svých potřebách, neřešené rozdíly, jimž se manželé jednoduše vyhýbají, zájmy a vztahy, o nichž daný manžel se svým partnerem nemluví a upřednostňování jiných zdrojů naplnění potřeb, které dříve uspokojovalo manželství.

Důvodů, proč se lidé rozvádějí, je spousta, otázkou je, zda jsou tak zásadní, že je rozvod nevyhnutelný.

2.3. Rozvod manželství

Rozvod je složitý, někdy zdlouhavý, až několik let trvající proces. Rozvod neznamena jen rodinný nesoulad a rozvrat, jedná se o děj, do kterého je zatažena i úřední instituce. (Dytrych, Matějček, 2002). Pokud se navíc bývalí partneři rozcházejí ve zlém, jsou výsledkem oboustranně zničující a většinou dlouhé soudní spory o rozdělení společného majetku, spory týkající se výchovy dítěte a výživného na něj.

V ČR se rozvádí každé druhé manželství. Rozvod i péče o děti, výživné a majetkové vypořádání manželů se řídí podle nového občanského zákoníku platného od 1. 1. 2014. Podle § 755 ve Sbírce zákonů č. 89/2012., *„může být manželství rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“*

Rozvod manželství a rozpad rodiny se netýká jen rozvádějícího se páru, má dopad také na širší rodinu. Každý z nás už slyšel, že rozvodem trpí nejvíce děti. Když ale k rozvodu dojde, rodiče mají svých problémů nad hlavu, a ne vždy pocity dětí berou v potaz. Rodiče si uvědomují, že rozvodem ztrácí partnera, ale už si neuvědomují, že jejich dítě se všemi jeho potřebami je stále přítomno, a tedy, že jejich rodičovství by nemělo být opomenuto, nýbrž právě teď by mělo naplňovat svoji funkci nejvíce. V době rozvodu je narušena zejména emocionální, socializačně výchovná a mnohdy také ekonomicko-zabezpečovací funkce.

„Rozvod je tedy formálně-právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, administrativním řešením v procesu rozvratu manželství poté, co selhaly všechny ostatní cesty k vyřešení problémů, které se v rodině postupně objevily.“ (Dytrych, Matějček, 1999, str. 31)

Podle toho, jak probíhá porozvodová adaptace, odlišujeme dvě etapy. První je období ještě před rozvodem samotným, před výrokem soudu o rozvodu manželství. Je to doba vyrovnávání se se zánikem manželství a rozpadem rodiny. Doprovází ho pocity zklamání, zrady, nenávisti, lítosti, ale i pocity vlastní viny, stavy depresivní, úzkostné. Naopak lidé, kteří opouštějí manželství z důvodu nového partnera, pociťují spíše úlevu, euforii. Druhé období má mít oproti předchozímu destruktivnímu konstruktivní charakter.

To, jak moc zasáhne oba partnery, záleží na tom, jak dlouho trval rodinný rozvrat před rozvodem. Trval-li dlouho, mohli se oba partneři se situací smířit, měli dostatek času o něm přemýšlet a dělat už kroky týkající se budoucnosti. Pokud došlo k rozumovému i citovému

vyrovnání a partneři považují rozvod za výhodný, po rozvodu se chovají k sobě hezky a dokážou se na všem dohodnout. Nejhůře se potom cítí partner, který o rozvodu nevěděl a nečekal ho. U takto opuštěného partnera přetrvává vazba k bývalému partnerovi s pozitivními i negativními důsledky. Na to, jak se k sobě bývalí manželé chovají, má vliv i to, zda si najdou nového partnera. (Dytrych, Matějček, 1999).

Čeho, resp. koho se ale rozvod dotýká nejvíce, jsou děti. Problémy s nimi spojené začínají již v době, kdy rodiče uvažují o rozvodu, a pokračují až do fáze, kdy je dítě svěřeno do péče. Ale ani tam mnohdy problémy nekončí, rodiče se snaží dítě přetáhnout každý na svoji stranu, vykládají mu věci okolo rozvodu, kterým dítě mnohdy ani nerozumí, pošpiňují se mezi sebou atp. Dítě je pak někde uprostřed a snaží se být zadobře s oběma.

3. Dítě a rozvod

„Máme-li jednou děti, pak všechno, co se děje mezi námi manželi, se nutně týká i jich.“

(Dytrych, Matějček, 2002, str.29)

Smith (2004) sepsal potřeby dítěte, mezi něž řadí nepodmíněnou lásku, povzbuzení a pomoc, čas sdílený s dospělými a stabilitu nutnou k tomu, aby dokázalo předvídat události a následně důsledky svých činů. Tvrdí, že dítě potřebuje, aby si ho rodiče vážili a radovali se z něj. Zároveň ale mají být rodiče odpovědní a vymezovat dítěti hranice v rámci svobody. Pokud se rodiče rozejdou ve zlém, na ničem se nedohodnou a navíc do sporů zatahují i dítě, zcela jistě jeho potřeby naplněny nejsou.

3.1. Vliv rozvodu na dítě

Nelze říct, že by na dítě neměl rozvod rodičů žádný vliv. I když je dítě velké a myslí si, že rozvod zvládlo, zcela jistě to ovlivní nějakým způsobem jeho budoucnost.

Jak na dítě rozvod zapůsobí, a jak srovná se vzniklou situací, může ovlivnit také přítomnost vlastností tzv. velké pětky, k níž patří inteligence, svědomitost, extroverze, přívětivost a citová stabilita. Inteligencí je myšlena kromě schopnosti učit se vlastnost zahrnující, *aktivní zvědavost, otevřenost vůči novým poznatkům a zkušenostem, schopnost vydávat se na dobrodružné výpravy za poznáním světa, schopnost to nové tvořivé zpracovat apod.* (Dytrych, Matějček, 2015, str. 112) Základem je pak aktivní složka, která může za to, že dítě nesedí a neodpočívá, ale naopak ho stále něco žene kupředu. Ke svědomitosti autoři

řadí vlastnosti jako pracovitost, spolehlivost, píli, pečlivost, vytrvalost aj. Za extrovertního člověka pak můžeme považovat toho, který se projevuje směrem ven, k lidské společnosti. Mezi takové řadíme lidi, kteří nemají problém se seznámit, rádi komunikují a umí se prosadit a říct názor, aniž by někoho urazili. U dětí v pubertě ale očekáváme spíše ostýchavost a přání být samo se svými koníčky. Vlastnost, doplňující extroverzi, zvaná přívětivost, patří lidem, které lidé mají rádi, protože jsou dobrosrdeční, snášenliví, poctiví, nesobečtí apod. Takové děti pak kolem sebe pomocí těchto vlastností utvoří ochrannou bublinu a těžké situace k nim pak jen těžko pronikají. Děti, zasažené rozvodem rodičů, jsou méně zranitelné, jestliže jsou nervově stabilní a odolní. Jde o děti vyrovnané, klidné, odvážné a sebevědomé.

Ze zkušeností Dytrycha a Matějčka (1999) vyplývá rozdíl prožívání rozvodu mezi děvčaty a chlapci školního věku. Zatímco děvčata jsou uzavřenější a úzkostnější, chlapci zlobí a mají zhoršený prospěch.

Matějček (2002) v tomto směru zmiňuje tzv. soudcovskou roli, kdy rodiče do svého problému zatahují dítě a chtějí po něm, aby se vyjádřilo o tom, kdo z rodičů za problémy může. Ve věku puberty už dítě není jen vnímajícím subjektem, má teď už jakási morální hlediska a své rodiče podle nich posuzuje a často odsuzuje.

Matoušek (2015, str. 33, 34) sepsal minimální práva dětí v rozvodové situaci:

- *Právo na kontakt s rodiči, prarodiči a dalšími blízkými lidmi*
- *Právo být vyloučen ze sporů rodičů*
- *Právo neposlouchat negativní hodnocení druhého rodiče*
- *Právo komunikovat s oběma rodiči a dalšími blízkými lidmi, a to kdykoliv*
- *Právo mít u sebe věci připomínající druhého rodiče*
- *Právo na bezpečný domov u obou rodičů*
- *Právo na to, aby rodiče spolupracovali při jeho předávání*
- *Právo na to, aby lidé, s nimiž je ve styku, nebyli pod vlivem alkoholu a drog*
- *Právo mít své věci a užívat je v prostředí obou domovů*

Článek 12 v Úmluvě o právech dítěte navíc popisuje *Právo dítěte být vyslechnuto*:
„1. Smluvní státy zajistí dítěti, které si dokáže utvořit vlastní názor, právo tento názor svobodně vyjádřit ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, a přihlédnou k jeho názoru způsobem odpovídajícím jeho věku a vyspělosti.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

3.2.Dítě v pubertě a rozvod

„Možná, že puberta je jeden z nástrojů, jak příroda pečuje o lidský rod, aby nevyhynul. Protože člověk by asi nikdy dobrovolně neopustil to bezpečí vlastní rodiny, kde je o něj postaráno milujícími rodiči a rodiče by asi těžko přenesli přes srdce, že to rozkošné a bezproblémové dítě najednou odchází. Ale pak přijde spásná puberta a z toho rozkošného dítěte se stane nesnesitelný jedinec, který opovrhne svými rodiči, jejich hudbou, jejich oblečením, jejich životním stylem, takže nakonec jednou, když praští dveřmi a odejde, rodiče to jakž takž přežijí. Co je zajímavé, že hned venku na toho nesnesitelného jedince čeká jiný nesnesitelný jedinec, ovšem opačného pohlaví, který také před chvílí někde praští dveřmi a ti dva nesnesitelní pocítí k sobě tak neuvěřitelnou náklonnost, že spojí své životy a stanou se z nich ti báječní milující rodiče, od kterých by žádné dítě neodešlo, nebýt puberty. Je to podle mě velmi rozumné, a co příroda dělá, dobře dělá.“

(Marek Eben)

Puberta sama o sobě je složitý proces, kterým se pro dítě ledacos mění, a rozvod rodičů tak může s dítětem a následně i s rodiči nebo nevlastními rodiči přinejmenším pořádně zamávat.

Pubertě předchází tzv.střední školní věk, který je *„mimořádně významným obdobím právě z hlediska rodinných vztahů. Nyní se totiž objevuje u dětí jednak tzv. instinktivní rodičovské chování vůči malému dítěti, jednak dochází k identifikaci s životní rolí podle pohlaví.“*

(Dytrych, Matějček, 2002, str. 33)

Pubescence je tedy obdobím rané adolescence, které zahrnuje prvních 5 let dospívání. Probíhá mezi 11-15 rokem věku dítěte. Dochází k řadě změn, jako je např. tělesné dospívání s pohlavním dozríváním (pubertou) nebo změna způsobu myšlení. Je nejkritičtějším obdobím lidského života. Vyznačuje se tím, že zrání jednotlivých procesů je rozdílné. Mění se pohlavní funkce, až nakonec dojde k úplnému dozrání pohlavní zralosti.

Pohlavní znaky projevující se v dospívání jsou děleny na primární, týkající se vývoje pohlavních orgánů, a sekundární, kdy dochází k fyzickému odlišení muže a ženy, např. růstem svalů a vousů u muže. Dále jsou to terciální a kvartérní. Pod terciální patří např. činnost srdce a mozku a kvartérními je myšleno psychosexuální založení člověka, odlišné zaměření psychiky u obou pohlaví (Novotná a kol., 2012)

Díky působení hormonů se ale mění také emoční prožívání se subjektivním nebo objektivním dopadem a mají vliv na sebehodnocení (Vágnerová, 2012). Hormony mají také vliv na růst těla. K růstovým změnám dochází zvětšováním buněčné hmoty a bohatým množením buněk. Růstová buňka je ale u chlapců a dívek odlišná, protože pohlavní hormony chlapců mají na vliv budivý účinek, zatímco u dívek ženské pohlavní hormony růst tlumí. (Trpišovská, 2006)

Pohlavní diferenciaci hraje v tomto období významnou roli. Změny fyzické se projeví i na psychice dospívajícího jedince. Chlapcům narostou svaly, zvětší se jim sebevědomí a u dívek je vzhled neméně důležitý. „*V dospívání hraje vědomí sebe sama, sebeuvědomění významnou roli.*“ (Trpišovská, 2006, str.53)

V tomto nelehkém období, jak udává Novotná (2012), se mohou objevit nutkavé neurózy a depresivní stavy, u dívek se pak objevuje neurastenický syndrom, projevující se bolestmi svalů, hlavy, neschopností se koncentrovat a poruchami spánku.

I když je uvažování na relativně vysoké úrovni, regulační kompetence jsou naopak nezralé, pokud se pak vyskytne problém, závisí na tom, jaký je. Změna uvažování souvisí se změnami základních psychologických potřeb. Jednou z nich je potřeba jistoty a bezpečí. Děti berou v potaz i budoucnost, která se zdá být nejistá a ohrožující. Druhá je potřeba seberealizace. Dospívající již uvažuje o tom, co bude dělat, objevuje se u něj nejistota. Třetí potřebou je potřeba otevřené budoucnosti, která teprve nabývá smyslu a formování různých možností znamená otevření nové perspektivy. (Vágnerová, 2012)

Zejména chlapci se stávají introvertními, objevuje se u nich nechuť projevovat city navenek. Často ani nerozumí svým pocitům a bojí se je tak projevovat z obav ze zesměšnění. Typická je nevyrovnanost a výkyvy v sebehodnocení, díky nimž je chování druhých vnímáno jako ohrožující a snižující hodnotu pubescenta. (Trpišovská, 2006)

I když chlapci svým pocitům mnohdy nerozumí, uvědomují si je. Podle svých prožitků si dovedou udělat představu o tom, co prožívají druzí lidé. Posuzují, či se shodují jejich slova s činy. Dytrych s Matějčkem (1999) tvrdí, že děti na dospělých v tomto období nejvíce obdivují upřímnost a statečnost.

Často se pak objevuje denní snění, fantazijní činnost, která má svoji funkci, a to ochránit dospívajícího před konflikty s realitou. Pubescent se vidí ve svých představách hezčí, šikovnější, úspěšnější a hlavně dospělejší.

Co je rozdílné od menších dětí, je to, že ve věku puberty už dítě není jen vnímajícím subjektem, má teď už jakási morální hlediska a své rodiče podle nich posuzuje a často odsuzuje. (Dytrych, Matějček, 2002)

Prožívá disharmonii, někdy je zajedno s jedním, podruhé s druhým rodičem. Díky nedostatku zkušeností dělá zjednodušené úsudky v hodnocení druhých lidí. V hodnocení pak pubescent neuznává citové důvody jednání u druhých lidí. Také často utváří unáhlené názory, převzaté od jiných. (Šimíčková, Čížková, 2005)

Stále ale potřebuje rodičům věřit, měli by být jeho jistotou a pomocnou rukou. Zvlášť v pubertě, která je plná nejistot. Jak píše Cenková (2010), důvěru v rodiče si dítě buduje už jako malé. Vzájemná důvěra rodiče s dítětem je podle ní v pubertě nezbytná, protože s ní lze toto mnohdy nelehké období překonat. Takové dítě bývá velmi kritické k rodičům, často kritické ke všemu a všem, pokud se rodiče hádají, kritizuje, ale neptá se na důvod hádky. Je citově rozkolísané, často hledá samo sebe, svou identitu. Ptá se, kdo je, kam patří, u koho bude. Důležité je mluvit, komentovat, nechat ho, aby se vyjádřilo, ale ne útokem. Také rodič se má vyjádřit, jak mu jea klidně přiznat, že se nemá dobře, že je mu smutno apod. (Špaňhelová, 2010)

3.3. Péče o dítě po rozvodu

V rozhodování o typu péče o dítě je potřeba zvážit různé faktory, jakými je úroveň schopnosti rodiče dát dítěti adekvátní péči, jaký je jeho životní styl a co si dítě přeje.

Zjišťuje se zdravotní a psychický stav rodiče, zda nebere žádné návykové látky a jakou má zkušenost v péči o dítě. Důležitá je schopnost materiálně dítě zabezpečit. Je žádoucí, aby rodič, kterému se má dítě svěřit do péče, navazoval úzké kontakty s širší rodinou, aby nemařil kontakt s druhým rodičem, a byl dostatečně pracovně a sociálně adaptovaný. Co si dítě přeje, je velmi důležité, ale bere se v potaz až u větších dětí, které dokážou zformulovat, proč chtějí byt u určitého rodiče. Důvodem jeho rozhodnutí může být totiž např. benevolentní výchova

jednoho z rodičů nebo kupování si dítěte dárky, což mu sice lichotí a vyhovuje, ale samozřejmě to není v jeho zájmu.

3.3.1. Střídavá péče

Střídavá péče jako jedno z možných řešení péče o děti po rozvodu, se vzhledem k jejím pozitivům zdá být nejrozumnějším řešením v péči o dítě. Dítě má oba rodiče, vnímá jejich vlastnosti, dovednosti, záliby a není ochuzeno o druhou roli rodiče. Může čerpat z obou rodičů, poznává, jak který z nich řeší problémy, jaké přístupy matka a otec volí v různých životních situacích. Když je navíc dítě u druhého rodiče, může rodič více pracovat a v týdnu, kdy má dítě on, má na něj více času a může se mu naplno věnovat.

Dítě může být svěřeno do střídavé péče, pokud souhlasí a ví, co ho čeká, pokud bydliště obou rodičů nejsou od sebe příliš daleko a navštěvovalo by jednu školu, na kterou je zvyklé. Bydlelo by střídavě u obou rodičů, přičemž rodiče by byli schopni domluvit se na stejných pravidlech pro dítě, na financích, na mimoškolních aktivitách, které by navštěvovalo atd. Základem pro svěření dítěte do střídavé péče je ale zejména schopnost dobré komunikace mezi rodiči, kteří jsou si schopni zásadní věci ohledně dítěte sdělit, kteří jsou schopni dítě podpořit a vytvořit pro něj stabilní prostředí.

Pokud je dítě svěřeno do střídavé péče, nemůže samozřejmě hned vše brát jako samozřejmost. Je nutné postupovat pomalu, domlouvat se s druhým rodičem na jiných řešeních a zkoušet změny s ohledem na potřeby dítěte, mluvit s ním, vědět, jak co prožívá. Je potřeba obeznámit také učitele ve škole, aby byli v obraze a věděli, u koho zrovna dítě je. Úkoly a školní povinnosti pak má řešit ten rodič, který má dítě zrovna u sebe. Tohle vše vyžaduje od rodičů ohromnou dávku trpělivosti a ohleduplnosti k dítěti.

Rozvod ale většinou rodiče rozhádá tak, že se mnohdy nedokážou domluvit na ničem, ani na tom, kde by dítě mělo zůstat. Střídavá péče pak nepřichází v úvahu. Dítě potřebuje hlavně klid a stabilní prostředí, kde se rodiče dokážou jasně domluvit, nehádají se a nic si nevyčítají. Zde přichází v úvahu výlučná péče.

3.3.2. Výlučná péče

„Přítomnost rodičů je zdrojem mnoha užitečných zkušeností“, přičemž „interakce mezi otcem a matkou slouží dětem jako model vzájemného vztahu mužské a ženské role, ale je reprezentantem všech vztahů tohoto druhu, protože žádný jiný tak dobře neznají.“

(Vágnerová, 2012, str. 318, 319)

Výlučná péče se nabízí tam, kde není možná střídavá péče. Dítě je svěřeno do péče jednoho z rodičů a s druhým má právo se osobně stýkat, pokud to soud nezakáže nebo neomezí. Styk nemusí být právně upraven, obvykle je to 1x za 14 dní a jedno odpoledne v týdnu. Oběma rodičům zůstávají stejná rodičovská práva, jen se upravuje vyživovací povinnost. Největším nedostatkem a pravdou zůstává, že i přesto, že se dítě s druhým rodičem stýká, nebývá to většinou tak často, aby mohl svá rodičovská práva uplatňovat. Chudým je považován jednoznačně rozsah styku dítěte s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče, neboť ten nikdy není a ani nebude stanoven tak široce, aby mohl rodič realizovat rodičovská práva tak, jak by chtěl. Tím je narušeno rovnoprávné postavení rodičů a dochází především k citovému strádání mezi znevýhodněným rodičem a nezletilým dítětem. Přes to všechno je výlučná péče v naší republice užívána ze všech forem nejčastěji.

Dítě, které žije s matkou, nepozná základní vztah mezi mužem a ženou. Žije sice pod větší jednotnou výchovou ve stabilizovaném prostředí, kdy druhý rodič nemá možnost moc zasahovat, ale vnímá plně jen jednu rodičovskou roli. Nepozná roli otce, navíc se mu matčino chování může zdát stresové, protože je na vše sama. Mohou se objevit i finanční problémy, matka má více práce a méně času na dítě samotné.

Dítě žijící s otcem naopak vnímá otcovskou roli, má skoro jednotnou výchovu, protožemnohdy mu pomáhá např. matka. Dítěti ale chybí matka, její objetí, pochování, nemá možnost vnímat její roli.

3.4. Nový partner, nevlastní rodičovství

Lidé nechtějí být sami, chtějí zažívat lásku a porozumění, a to v jakémkoliv věku. Lidé po rozvodu touží být opět milováni a pochopeni. Pokud si najdou nového partnera, je potřeba si dát načas a s dětmi jej seznámit, až na to budou připravené.

Dytrych s Matějčkem (1999) popsali různé kategorie a varianty, jak lidé zaplňují prázdnotu, a co u nich hraje roli při výběru nového partnera. Jedna z variant je, že jeden z rozvádějících manželů má již nového partnera. Rozvod je pak pro něj snazší. Na druhou stranu může být k rozvodu tlačěn novým partnerem a vytváří tak na něj emoční nátlak. Mnohdy pak, postupem času zjistí, o co všechno přišel kvůli partnerovi, kterého po letech nevidí už tak ideálně. Druhou variantou je, že partner nemá novou známost, ale hledá známosti, aby zaplnil emoční prázdnotu a zmenšil sexuální frustraci. Třetí variantou je hledání nové známosti, ale až po období určité latence. U žen se stává, že nehledají jen muže pro sebe, často upřednostní potřeby svých dětí a hledají proto takového partnera, který by byl pro děti vhodnou náhradou za otce. A stává se i to, že některé páry se v prvním manželství nepříjemně spálí tak, že už nechtějí nikdy do nového manželství vstoupit. Nechtějí s novým partnerem žít společně, ale jen vedle sebe. Posledními jsou ti, kteří by už nechtěli mít ani novou známost. Většinou jsou to ženy, které se upnou na dítě a vidí v něm jediný smysl života.

Rodiče dítěte by spolu měli komunikovat, a to i ohledně toho, že si někoho nového našli. Měli by dítěti s ohledem na jeho věk, sdělit tuto novinu a dát mu prostor se vyjádřit. Rodič by se měl zaměřit na vlastnosti svého nového partnera a jeho povahu, mělo by ho zajímat, jak k dítěti přistupuje. Společně by si pak měli stanovit pravidla, jak budou dítě vychovávat, přičemž hlavní slovo ve výchově by měl mít rodič, a nový partner by měl zaujmout pouze pozici rádce, což může být někdy těžké, zvláště je-li rodič hodně benevolentní.

Podle odpovědí doktorky Špaňhelové (2010) na otázky klientů není dobré, aby nový partner ihned po rozvodu rodičů bydlel ve stejném domě, ve kterém dítě bydlelo s oběma rodiči. Dítě by mělo nového partnera po jednom, dvou měsících napřed poznat na neutrální půdě, zajít s ním na hřiště, na bazén atp. Pokud by vše proběhlo v pořádku, měl by se rodič s dítětem domluvit, že chtějí, aby s nimi nový partner žil. Samozřejmostí pak podle ní je, aby dítě partnera poslouchalo i v době nepřítomnosti rodiče, jestliže za něj má odpovědnost.

Dytrych s Matějčkem (2002) sepsali desatero pro nevlastní rodiče, ve kterém radí, aby nevlastní rodiče přijali své náhradní rodičovství, které není podřadné. Radí jim, aby pracovali na sobě samých, protože být nevlastním rodičem může být náročnější. Měli by brát na

vědomí, že dítě miluje své vlastní rodiče bezpodmínečně, proto by o nich nevlastní rodiče neměli mluvit špatně. Také zmiňuje, že genetické vlohy dítěte by neměli rušit, ale naopak by s nimi měli účelně pracovat a čekat vždy méně a být tak překvapeni z úspěchu.

Sobotková (2012, str. 184) tvrdí, že „*rodičovství patří k nejvíce stresujícím aspektům života nevlastní rodiny.*“ Píše o shodě mezi zahraničními psychology, kteří se shodují, že nevlastní rodič má být pouze rádcem a přítelem, aby jej dítě lépe akceptovalo. Úspěšná rodinná koalice je podle ní podmíněna co nejnižším počtem konfliktů ohledně autority. Aktivněji by se na výchově měl nevlastní rodič podílet až po upevnění jejich vztahu. Jestliže jsou děti zrovna v pubertě, je pro ně obtížnější vyrovnat se s novým uspořádáním rodiny. Sami totiž hledají sebe sama, jsou zvýšeně kritičtí a mají sklon k opozici a radikálním úsudkům. Dobré je, když si partneři nejprve sami zvlášť vymyslí pravidla, pak je společně dokážou sjednotit a spolu s dítětem odsouhlasit. K tomu samozřejmě patří domluva, co bude následovat po jejich dodržení a nedodržení.

Dytrych a Matějček (1999, str. 68) mluví o tom, že „*ústředním problémem každého náhradního rodičovství je otázka rodičovské identity.*“

Smith (2004) uvádí, že role nevlastní matky je složitější než role nevlastního otce, protože se více než otec stará o domácnost, dává společnému žití hranice a pravidla a stará se o dobré fungování celé rodiny.

Teri Wingenderová a Perdita Norwoodová uvádí 5 fází vývoje nevlastní rodiny:

- 1) *Stádium iluzí* o společném fungování, které je založené na dřívější zkušenosti z biologické rodiny. Zřejmá jsou nereálná očekávání a domnívání se, že láska vše překoná.
- 2) *Stadium zmatku a rozčarování*, doba, kdy rodina zjistí, že to nefunguje tak, jak si myslela. Objevují se pocity strachu, úzkosti a obav z nejasných rolí a neznámé situace. Z mnoha stran je považována za tento zmatek nevlastní matka jakožto nový člen rodiny.
- 3) *Stadium negativních emocí*, kdy vrcholí pocity neuspokojení, zlosti, beznaděje. Jde o velmi těžké období pro identitu nevlastní matky, její sebepojetí je ovlivněno negativními emocemi.
- 4) *Stadium počínající stability*, kterou se většinou snaží navodit nevlastní matka vytvářením atmosféry porozumění, kdy se začíná vytvářet nová rodinná identita a všichni se cítí příjemněji a bezpečněji, i přes drobné výkyvy. Rodina začíná vytvářet své vlastní tradice a plánovat rodinné výlety.

5) *Stadium pozitivního přijetí* s převahou kladných emocí, respektu a důvěry. Atmosféra v rodině je kooperující, podporující a flexibilní.

4. Podílející se instituce

V průběhu rozvodu, ale také po něm má rozvádějící se pár možnost spolupracovat s různými institucemi. Zejména jsou to Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD), poradny pro rodiny a psychologové. Pokud je ve vztahu také dítě a rozvod je dlouhodobější a problematický, zřejmě budou muset navštívit klinického psychologa, popř. až soudního znalce v oboru psychologie. A potom samozřejmě soud.

4.1.OSPOD

Dříve než soud rozvede manželství, upravují se majetkové poměry a poměry k nezletilým dětem vzešlých z manželství pro dobu před a po rozvodu manželství. Příslušným soudem je ustanoven OSPOD, který vystupuje v roli kolizního opatrovníka. Buď se rodič sám osobně dostaví na OSPOD, případně OSPOD telefonicky kontaktuje rodiče a domluví si s ním osobní schůzku. OSPOD musí provést šetření v rodině, zažádat o zprávu školské zařízení a lékaře dítěte. Pokud ještě nerozhodl soud, mohou rodiče na OSPODU uzavřít dohodu o úpravě styku s dítětem, kterou lze kdykoliv doplnit, přizpůsobit potřebám dítěte. Jestliže se rodiče nedohodnou, musí rozhodnout soud a pak může pomoci k vyřešení problémů v rodině svojí sociální prací OSPOD.

OSPOD plní poradenskou činnost a vypracovává zprávu o výchovných a rodinných poměrech v rodině. OSPOD může rodiči, který nerespektuje práva dítěte nebo druhého rodiče, domluvit, poučit ho o právní úpravě a následcích jeho chování.

V rámci poradenské činnosti provádí sociální pracovnice pohovor s rodiči a podává informace k podání návrhu na úpravu poměrů. Pohovor provádí také s dítětem, aby zjistila jeho názor a přání. Zprostředkovává kontakt na služby a odborná zařízení (PPP, SPC,...), či další zdroje pomoci (ÚP, azyl. bydlení apod.).

Ve zprávě o poměrech v rodině vyjadřuje svá doporučení, může podat návrh na úpravu poměrů, účastní se soudních jednání, kde navrhuje důkazy vypracovanými znaleckými posudky. Soud pak rozhodne o výchově dítěte a určí styk s druhým rodičem. V případě, že rodič rozsudek nerespektuje, OSPOD provede pohovor s rodiči a s dítětem a zprostředkuje kontakt na služby a odborná zařízení zaměřená na úpravu výchovy a styk rodiče s dítětem.

Pokud je rodič tzv. nemotivovaný, uloží mu OSPOD povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo mediaci, může mu uložit výchovné opatření. Výchovnými opatřeními jsou pak napomenutí, stanovení dohledu nad dítětem, uložení omezení, uložení povinnosti využít odborné poradenské pomoci nebo povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie. Obdobná výchovná opatření může udělit i soud podle § 925 obč. zákoníku, nepodá-li je OSPOD. Mediátor je člověk, jehož cílem je za pomoci odborných komunikačních strategií a technik urovnat situaci mezi lidmi na mediaci. Snaží se najít vhodná řešení situace. Výsledkem mediačního řízení je pak sepsaná dohoda mezi účastníky. Pokud je dítě v ohrožení, uloží zajištění péče o ohrožené dítě (rychlé PO). Soud může za nerespektování rozsudku napomenout rodiče, uložit mu pokutu či rozhodnout o předání dítěte ke styku s druhým rodičem

Často se stává, že pracovník OSPOD se setká s rodičem poprvé při sepisování žádosti pro soud na úpravu výchovy a výživy dítěte. Stává se, že sociální pracovník zahájí funkci kolizního opatrovníka ještě před nabytím právní moci soudního usnesení. Poté seznámí opatrovník se stanoviskem druhého rodiče, a ten, pokud s návrhem nesouhlasí, je i s prvním rodičem pozván na úřad, případně odeslán do poradny pro rodinu. Pokud se ale i druhý rodič rozhodne, že chce také dítě do své péče, kolizní opatrovník musí provést *šetření v rodině*, kde zjistí dosavadní postoje rodičů k dítěti, jejich podíl na péči o dítě a navštívit jejich domácnost kvůli zjištění poměrů. *Rozhovorem s rodiči* by měl kolizní opatrovník zjistit, jak je zajišťována péče, kdo se stará např. o přípravu dítěte do školy, kdo o jeho zájmové kroužky, kdo zajišťuje domácí práce apod. Zkrátka jak to v rodině chodí. Poté sepiší rodiče s opatrovníkem dohodu ve věcech, v nichž se neshodli. Součástí práce opatrovníka je také *pohovor s dítětem*. Tu opatrovník zjišťuje, zda dítě ví proč je tam, jak dítě vnímá role obou rodičů, kdo z rodičů zajišťuje které úkony, zda ví o sporu rodičů, jak si to do budoucna představuje atd.

(Stejně tak může dítě vyslechnout a pomocí hry od dítěte zjistit poměry v rodině pracovnice rodinné poradny, která je většinou psychologem, popř. i klinickým psychologem. Pokud ani tato zjištění soudu nepostačují, či dokonce druhý rodič napadne tato šetření jako nedůvěryhodná a výslovně s nimi nesouhlasí, může soud nebo OSPOD zažádat o soudní znalecký posudek.)

Na závěr sepiše kolizní opatrovník zprávu pro soud, co zjistil během šetření, přičemž musí

odlišit, které skutečnosti zjistil vlastním dokazováním, a co mu řekli rodiče. Kolizní pracovník pak musí být schopen pečlivě zdůvodnit okolnosti, které ho vedly k podání návrhu na změnu výchovy a výživy dítěte. Jde zejména o zhodnocení výchovných schopností každého z rodičů, posouzení stálosti prostředí, citových vazeb v širší rodině. Zabývá se podílem každého z rodičů na péči i životními poměry. Není-li dohoda ani tak mezi rodiči možná a je žádoucí, aby se dítě stýkalo s rodičem dříve, může rodič zažádat o tzv. předběžné opatření o úpravě styku. Jestliže pak rodič, který je povinen podle soudního rozhodnutí ve stanovené termíny předávat dítě druhému rodiči a nečiní tak, jde o maření soudního rozhodnutí a druhý rodič může podat žádost na uložení správního rozhodnutí o vyslovení napomenutí. (Matoušek, 2015). Pokud se vyskytnou u dítěte i problémy ve škole, je samozřejmá spolupráce se školou, OSPOD nebo soud si může zažádat o zprávu o dítěti, o tom, kdo s dítětem chodí do školy, kdo se s ním učí, jak se dítě učí, jestli se u něj vyskytují poruchy chování apod. Stejně tak si mohou vyžádat zprávu od lékařů.

4.2.Soud

Soud v řízení o péči o nezletilé vede v první řadě rodiče k nalezení smírného řešení. Může rodičům uložit až na 3 měsíce účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii či jim nařídit setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.

Mediace je dobrovolným a mimosoudním řešením složité situace pomocí mediátora a jejím cílem je najít nová řešení na danou situaci a soustředěním na budoucnost. Mediátor je školený profesionál, zodpovídá za řízení mediačního procesu, za efektivní komunikaci, nenavrhuje žádná řešení hlavně nehodnotí. Jeho úkolem je naslouchat účastníkům, pojmenovává jejich problémy a předkládá je k projednávání a řešení. Účastníci se dohodnou na nějakých řešeních, které mediátor „hlídá“, aby byly reálná a uskutečnitelná pro obě strany. Pokud si to obě strany přejí, dohoda může být písemná. Jedno mediační jednání obvykle trvá 3 hodiny. Jednání mohou strany kdykoliv ukončit nebo pokračovat v dalších jednáních.

Probíhá to tak, že všichni sedí u kulatého stolu, nejdříve mluví klienti k mediátorovi a mediátorovi, pak strany hovoří k sobě navzájem, a teprve, když se mediátor ujistí, že obě strany plně chápou nejen svou situaci, ale i situaci toho druhého, je přístupuje ke konstruktivnímu hledání řešení. Před koncem mediace se všem vyhovující řešení zapisuje do dohody. Dohoda pak může být podkladem pro soud a jeho rozhodnutí.

Pokud se rodiče dohodnou na tom, kde bude dítě bydlet a na výživném, soud toto

schválí, pokud to je v zájmu dítěte. Nedohodnou-li se, rozhodne o tom soud, a to na základě podání návrhu jednoho z rodičů nebo na podnět OSPOD. Soud přitom nemá lehkou úlohu. Jeho rozhodnutí je podmíněno spoustou podmínek. Musí brát ohled na dítě a jeho osobnost, brát v potaz jeho schopnosti a vlohy, znát životní poměry rodičů, zázemí dítěte, citové vazby, zajímá se o výchovné schopnosti rodičů atp. Důležité je, aby výchovné prostředí, kde má dítě zůstat, bylo stálé. Soud zjišťuje, kdo z rodičů o dítě řádně pečoval v době před rozvodem, a tedy u kterého z nich má dítě lepší předpoklady pro zdravý vývoj.

Kromě zákoníků ale poukážme na to, že se na rozhodnutích soudu dnes více podílí i samotné dítě, které již není tak úplně nesvéprávným a může dopomoci ke správnému rozhodnutí soudu. Stejně tak se mění významnost otce, jehož role je v péči o dítě dosti odlišná, vyhraje-li soud o dítě a má jej v péči on místo matky.

4.3. Poradna pro rodinu

Rodinnou terapii (odbornou psychologickou pomoc) nařizuje soud nebo OSPOD, když se rodiče nemohou dohodnout ohledně svěřeni dítěte do péče, dále ohledně kontaktů rodiče s dítětem a problematické výchovy dětí. Službu poskytují psychologové v našich Poradnách pro rodinu. Za cíl si kladou pomoci rodičům najít cestu ke společné domluvě a nastavit společně s nimi co nejlepší podmínky pro jejich dítě. Rodiče se s Poradnou pro rodinu kontaktují z vlastní iniciativy, aby si domluvili termín konzultace. První konzultace proběhne s rodiči nebo s každým zvlášť, pokud to pracovník poradny uzná za vhodné. Na první konzultaci jsou zájemci seznámeni s pravidly, zásadami spolupráce, domlouvá se průběh další spolupráce atp. Společně je definován cíl spolupráce, který vychází ze zakázky soudu nebo OSPOD. Probíhají individuální konzultace s rodičem, dítětem, dětmi, nebo společné konzultace se všemi, vždy s ohledem na potřeby a zájmy nezletilých dětí. O průběhu spolupráce s nimi se vyhotoví písemná zpráva, pokud o ní soud nebo OSPOD požádá. Klientům je nabídnuta možnost seznámit se se zprávou po předchozí domluvě s pracovníky, nebo ve spise OSPOD/soudu. Na posledním setkání dochází ke shrnutí a vyhodnocení spolupráce.

4.4. Psycholog, klinický psycholog, soudní znalec

Důležitou součástí péče o rodiny v rozvodové situaci, je nabídnutí služeb psychologa. Psychologické služby probíhají formou individuálních konzultací, společnou konzultací s rodičem, partnerem nebo společným sezením celé rodiny. Práce psychologa spočívá v podpůrných rozhovorech, poradenství a diagnostice, v krizové intervenci. V rámci nemocničního zařízení může psycholog projít pětiletou atestační přípravou a jejím absolvováním se stává klinickým psychologem.

Existují různé metody, díky nimž psychologové zjišťují rodinnou situaci. Mohou rodinu navštívit přímo u nich doma. Smyslem návštěv v rodině je hlavně sblížit se s ní, aby ji mohl psycholog lépe poznat. Další diagnostickou metodou je rozhovor. Rozhovor patří k nejobtížnějším diagnostickým postupům. Vytváří se různé interakce, situace je méně přehledná, pracovník musí vnímat více signálů z různých stran. Je na situaci a na rozhodnutí psychologa, na co se zaměří, jak si rozhovor zorganizuje. Základem je vytvořit pohodovou atmosféru a dát si načas. Až teprve po objasnění důvodu rozhovoru, v době, kdy si je psycholog jistý, že se rodina zbavila obav a nedůvěry, může rozhovor začít.

Soudním znalcem v oblasti psychologie je osoba, která pro účely občanského soudního řízení vypracovává znalecký posudek, a to v případě, že rozhodnutí soudu závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Znalec může být ustanoven přímo soudem, nebo může být znalecký posudek předložen přímo účastníkem řízení, pokud má zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku. Soud vydá usnesení, kde je ustanovena osoba znalce, a jsou dané konkrétní otázky. Znalec pak prostuduje soudní spis a rodinu si pozve na vyšetření. Provede psychologickou diagnostiku, kde pomocí vícera vhodných metod odpoví na otázky dané soudem. Může použít projektivní metody, výkonové testové metody, dotazníky, pozorování, rozhovor s rodinou a rozbor produktů jejich činnosti. Posouzení rodinné situace znalcem však není reálné ve všech případech rozhodování o dítěti.

Soudní znalec může např. pomoci v rozhodnutí soudu, komu má být dítě svěřeno do péče. Pak

vyšetřuje všechny, kteří se na péči budou podílet. Jaké např. dotazy má znalec posoudit a zodpovědět v takovém posudku, uvádím níže:

- Jaké jsou výchovné schopnosti každého z rodičů, zda výchovné schopnosti rodičů nejsou něčím sníženy?
- Jaký je vztah nezletilého ke každému z rodičů, kterého z rodičů preferuje a z jakého důvodu, jaký je vztah nezletilého k družce otce?
- Jaký je vztah každého z rodičů k nezletilému?
- Zda je nezletilý negativně ovlivňován některým z rodičů proti druhému rodiči.
- Jak nezletilý vnímá skutečnost, že rodiče žijí odděleně?
- Pokud bude nezletilý svěřen do péče jednoho z rodičů, zda je v jeho zájmu stýkat se s druhým rodičem a v jaké intenzitě.

(Převzato ze znaleckého posudku, spis Okresního soudu Přerov, případ otce 4)

5. Komunikace

„Ticho je nepřirozené! Řeč a mluvení jsou pro člověka jakousi samozřejmostí.“

(Matějček, 2015, str. 93)

5.1. Komunikace obecně

Mluvit potřebujeme a ticho vyvolává úzkost. Komunikace je dle mého základ všeho. I když nemluvíme, tak komunikujeme, sdělujeme okolí např. jak se cítíme, jaký máme postoj k dané situaci i k člověku a to neverbálně. Uvedme příklad z praxe:

Př. Žena unavená po celém dni, kdy byla v práci, vyzvedla dítě ze školky, uklidila, nakoupila a uvařila večeři a nakrmila svoji dceru, se zeptá muže, který jde za dvě hodiny na noční směnu a odpočívá u televize:

Ž: „Nemohl bys dnes malou uspat ty?“

M: „A ty za mě půjdeš do práce?“

Žena podle jeho tónu v hlase usoudí, že si dovolila příliš (V hlavě se jí rodí myšlenky: Jasně, on dře a já nic nedělám, jsem na mateřské a péče o dítě je moje starost) a tak zahájí útočnou strategii:

Ž: „Chtěla jsem po tobě jen jít uspat, prakticky vůbec to neděláš, je to i tvé dítě, dělám to z 99% já.“

M: „Já taky seču z 99% zahradu. To se teď budeme bavit o tom, kdo toho dělá víc?“

Což samozřejmě ženu rozzlobí ještě víc, protože společné čtení pohádky otce s dcerou je podle ní úplně něco jiného než práce na zahradě....

V rozhovoru muže a ženy, který nakonec vedl akorát k hádce, a dceru stejně uspala žena, nemusíme pokračovat, ale ukážeme si na něm, co nás v komunikaci ovlivňuje, proč reagujeme na věci někdy jinak než druzí. Mohou za to mentální reprezentace komunikujících o druhých lidech a světě, situační a osobní kontext, a také sebepojetí a sebezpřetování (Vybíral, 2009). I když si to ani nemusíme uvědomovat, jsme ovlivňováni těmito činiteli.

Kontext může být vnější nebo vnitřní a sociální. Do vnitřního spadají naše představy a myšlenkové kategorie, k vnějšímu pak patří kontext vztahů ke druhým osobám, ale i kontext kulturní, zvykový či jazykový repertoár. Naše reakce ovlivňují také naše zkušenosti a očekávání. Záleží na našem momentálním rozpoložení, na tom, jak vidíme sebe sama, na čase, kdy komunikace probíhá, na prostotu atp.

Vybíral (2009) sepsal, že kontext komunikace se tedy mění na základě těchto modalit:

- Čas, kdy ke komunikaci dochází, kolik ho máme a jak s ním zacházíme
- Prostor, kde ke komunikaci dochází
- Důležitost, kterou zúčastnění komunikaci přikládají
- Emoce a jejich přítomnost
- Vztahové proměnné (rivalita, dominance, podřízenost...)
- Situační rámec
- Existence komunity, jíž je komunikace součástí, zda se ke komunikaci budeme vracet, nebo už má svoji „neúspěšnou historii“

Podstatné je, že komunikaci sdruhými lidmi spoluvytváříme a ovlivňujeme, přispíváme k ní a jsme tak její součástí. Komunikace je podle mě základ vztahů a nefunguje-li, nemůže správně fungovat ani vztah, natož rodina.

Pojem komunikace (z lat. *communicare*) znamená *communem reddere*, učinit společným. Komunikaci pak chápeme jako sdělování, výměnu informací. Komunikací si vyměňujeme postoje, představy, jakou máme náladu, co cítíme apod. (Mareš, Křivohlavý, 1995)

„Komunikace posiluje nebo tlumí emoce a formuje postoje. Dokáže popudit, provokovat, iniciovat i uchlácholit a zabrzdit druhého v jeho odhodlání. Dokáže přesvědčit o pravdě i věrohodně šířit lež.“ (Vybíral, 2009, str. 21).

„Komunikační procesy jsou životně důležité při udržování celkového fungování rodinného systému.“ (Sobotková, 2012, str. 202). Jaká bude v rodině atmosféra a jak bude rodina fungovat, určuje styl komunikace (důvěra, tolerance, vyčítání...)

Aby komunikace mohla být nazývána funkční, zdravou komunikací, měla by mít určité charakteristiky. *Bezprostřednost* je jednou z nich. Znamená to, že je-li potřeba, např. v páru něco vyřešit, mělo by se to řešit hned. Zbytečné dusno jen přidělavá nejistotu a starosti a opakovaně může poškozovat vztah. Na druhého se musíme naladit, mluvit stejným jazykem, *přizpůsobit* se mu. Zdravé komunikaci také prospívá, jestliže o druhého projevíme *zájem*, aktivně mu nasloucháme, náš hlas je přívětivý a pohled přátelský. Pokud s ním sdílíme i to zlé. Je důležité, aby oba měli možnost se vyjádřit, ve smyslu vzájemnosti, *reciprocity*. Co naopak zdravé komunikaci neprospívá, je příliš kritiky či požadavků. Samozřejmostí fungující komunikace je pak tolerance, empatie a humor. (Vybíral, 2009)

5.2. Komunikace mezi rodiči po rozchodu

„Východisko konfliktu bude pro zúčastněné osoby destruktivní, nebo konstruktivní podle toho, jakým způsobem se k němu postaví a jak se ho budou snažit vyřešit.“

(Trelaün, 2005, str. 11)

Cenková (2010) uvádí tři typy rozvedených rodičů. Jsou jimi komunikující rodiče, kteří se i po rozvodu zajímají o své děti, a nekomunikující rodiče, kteří se spolu hádají a využívají děti k tomu, aby ublížili druhému rodiči. Posledním typem jsou nefungující rodiče, kdy se jeden z nich o dítě nezajímá vůbec a zmizí dítěti ze života.

I když si lidé často nerozumí, často jeden říká A a druhý to chápe jako B, i hádka, ke které následkem nedorozumění dochází, má mít jistá pravidla. Špaňhelová (2010) takovou hádku nazývá konstruktivní hádkou, jestliže se zúčastnění baví o konkrétním problému, je-li hádka vedena v 1. osobě, lidé se neosoučují a umí vyjádřit otevřeně své emoce- jsem zklamaný z... Oba zúčastnění mají říct svůj názor, jak by problém řešili, oba mají mít snahu. Jedná-li se rodiče a dítě jejich hádce přihlíží, měli by nakonec dítěti krátce objasnit, co se dělo, a jak to vyřešili a hlavně ho přesvědčit, že není viníkem této hádky.

Trélaün (2005) píše o třech způsobech reakce na konflikt:

- Negace, kam spadá útek, podřízení se, rezignace
- Střetnutí, kam řadíme nadávky, agrese, hrozby a tón hlasu i gesta se stupňují
- Zvládnutí konfliktu zaujetím ústupové pozice, snahou o dialog nenásilnou konfrontací, diskuzí

Warshak (1996, str. 54) považuje za hlavní znak schopného intimního vztahu jejich schopnost řešit různé situace, které vznikají. Píše, že *„děti se pozorně dívají, co jejich rodiče dělají s konfliktem. O mnoho let později, když musí řešit vlastní manželské potíže, čerpají z těchto raných lekcí“*. Podobný názor má i Prekopová (in Špaňhelová, 2010), která tvrdí, že drobné konflikty mají rodiče řešit před dětmi, stejně tak usmíření, aby děti viděly, že konflikty jsou součástí života a je potřeba je řešit a nemusí to hned znamenat narušení vzájemných vztahů.

5.3. Komunikace s dítětem

Dětský svět je stabilní díky samozřejmé existenci rodiny. Jejím rozpadem dítě ztrácí jistotu, ale nemělo by přicházet o rodiče a možnost komunikace s nimi. Rodiče by se s dětmi měli bavit o všem, co je zajímavá.

Špaňhelová (2010) popisuje obecná pravidla komunikace pro dítě a rodiče po rozchodu:

- Otevřená a pravdivá komunikace- dítě se může zeptat, na co chce, mluví s ním oba rodiče
- Dostatek času- dítě potřebuje čas, aby si zvyklo na novou situaci, rodič má vyjádřit pochopení jeho pocitům, říct, že ani on na tom není nejlépe a zapojit ho do aktivit, které pomáhají rodiči k úlevě
- Sledování projevů dítěte- rodiče sledují, jak se dítě má, co prožívá, všímají si i negativních projevů (vzdor- něco se mu nelíbí, má strach), ale nekárají ho za ně
- Zatvrzení- rodiče nedopustí, aby se dítě zatvrdilo, pokud kritizují, dítě přestane komunikovat
- Obviňování dítěte- rodiče nikdy neobviňují dítě, nemůže za rozchod
- Povolit styk s druhým rodičem, i když se provinil
- Připravit se na různé projevy dítěte, chtít pomoci
- Jednotný přístup

Podle Kopřivy (2008) je úplným základem pro komunikaci s druhou osobou, třeba i dítětem, vzájemný respekt a úcta. Respektovat ho, chovat se k němu s úctou, znamená především dvě věci:

1. Chovat se k němu tak, aby to nezraňovalo jeho lidskou důstojnost. V praxi to znamená nedovolit si k dítěti nic, co nechceme, aby si ono dovolilo k nám.
2. Přijmout fakt, že se od nás může lišit, že může mít rád jiné věci, mít jiný názor.

Popisuje přístupy k dítěti a jejich důsledky. Srovnává autoritářský přístup s mocí a převahou nad dítětem a partnerský přístup k dítěti, přičemž to neznamena, že partnerský je bez dohod a pravidel. Jde „pouze“ o to, jak s dítětem mluvit. Přímou sepsal přehled efektivních komunikačních dovedností:

1. *Vidím (slyším), že... (popis, konstatování)*
2. *Je...; Je potřeba...; Tohle děláme (tak a tak)...; Pomůže, když...; Když..., tak... (informace, sdělení)*
3. *Očekávám, že... Pomohlo by mi, kdyby... (vyjádření vlastních očekávání a potřeb)*
4. *Uděláš to tak... nebo tak...? Můžeš si vybrat (možnost volby)*

5. *Jirko,...! (dvě slova)*

6. *Co s tím uděláme? A co si o tom myslíš ty? (prostor pro spoluúčast a aktivitu dětí)*

(Kopřiva, 2008, str.30)

Prekopová (in Špaňhelová, 2010) mluví o usměrňovací síle, za niž považuje bezvýhradnou lásku mezi otcem a matkou. Pokud tyto dva jsou spolu zadobře, pak dítě je v pořádku. Je tedy potřeba udržovat normální kontakt i po rozvodu a snažit se na všem v klidu domluvit, neboť je to v zájmu dítěte.

Pokud dítě má s námi jako rodiči problém a vzniká konflikt, což je v pubertě docela běžná věc, uvádí, že konflikty by se měly řešit empatií, tzn. hledat příčinu toho, proč se dítě chová určitým způsobem místo toho, dítě kárat. Mluvit by přitom měl rodič v první osobě: „Já se zlobím“, což dá dítěti informaci, že jeho počínání na něj nějakým způsobem zapůsobilo a dítě pak má větší touhu to napravit. Je potřeba, aby smutek a zlost se dokázaly proměnit v radost a lásku. Pokud je dítěti výrazně ublíženo, propaguje Prekopová pevné objetí.

Obzvláště v pubertě je potřeba otevřeně komunikovat, rodiče by měli s dětmi mluvit, a to nejen o pocitech dítěte, ale i o tom, jak se cítí rodič.

Shapiro (2009) píše o tom, že rodiče musí učit děti chápat svoje emoce a musí je naučit je sdělovat. Pokud je to rodiče učí, mohou ovlivnit mnoho stránek jejich vývoje a úspěšnosti v životě.

Sobotková (2012) shrnula výchovná doporučení vhodná v pubertálním věku:

- Nelpět na detailech, respektovat to, že se dítě chce odlišit
- Nevnučovat dítěti nic, ale důsledně trvat na pravidlech slušného chování
- Nezajímat se o dítě vlezle, ale zajímat se
- Být flexibilní- vnímaví a otevření

Smékal (2004) pro dobré vztahy s dospívajícími uvádí doporučení, jako je nechat dítě být jakým je a nechtít ho předělávat, věnovat mu pozornost, aby vědělo, že je pro nás důležité. Jakoukoliv snahu by pak podle něj měl rodič ihned upřímně ocenit. Při každé vhodné příležitosti potvrzovat jeho pozitivní sebehodnocení a hlavně projevovat cit, dokud ho dítě přijímá. Důležité je také naše chování, kterým dáváme dítěti správný vzor morálních hodnot.

Jak uvádí Rudolph, děti v rozvodu mají svá přání na rodiče, uvádí těchto **20 proseb dětí:**

1. Nikdy nezapomeňte: jsem dítětem vás obou. Mám teď sice jen jednoho rodiče, u kterého převážně bydlím, a který se o mě většinu času stará. Ale druhého rodiče potřebuji úplně stejně.
2. Neptejte se mě, koho z vás mám raději. Mám vás oba stejně rád. Neočernujte přede mnou toho druhého, protože mě to bolí.
3. Pomozte mi mít kontakt s tím rodičem, se kterým netrávím většinu času. Vytočte mi jeho telefonní číslo nebo mi předepište jeho adresu na obálku. Pomozte mi k Vánocům nebo k narozeninám pro něj vyrobit nebo koupit nějaký hezký dárek. Moje fotky nechte vždycky vyvolat dvakrát – jednou taky pro druhého rodiče.
4. Mluvte spolu jako dospělí lidé. Ale mluvte spolu. Nepoužívejte mě jako posílčka mezi vámi – a už vůbec ne se zprávami, které toho druhého zarmoutí nebo rozčílí.
5. Nebud'te smutní, když odcházím k druhému rodiči. A rodič, od kterého odcházím, ať si také nemyslí, že se v příštích dnech budu mít špatně. Nejraději bych byl pořád s vámi oběma. Ale nemůžu se roztrhnout na dva kusy – jenom proto, že jste vy naši rodinu roztrhli.
6. Nikdy neplánujte nic na dobu, kdy mám být s druhým rodičem. Část mého času patří mojí mamince a mně, část mému tatínkovi a mně. Důsledně to dodržujte.
7. Nebud'te zklamaní nebo se nezlobte, když se vám nehlásím v době, kdy jsem s druhým rodičem. Mám teď dva domovy. A ty musím dobře oddělovat – jinak bych se ve svém životě už ale vůbec nevyznal.
8. Nepředávejte si mě u dveří druhého rodiče jako balík. Pozvěte toho druhého na chvíli dál a promluvte si o tom, jak byste mohli můj těžký život nějak zlepšit. Vždycky, když si mě předáváte nebo přebíráte, jsou to pro mě kratičké chvílky, kdy vás mám oba. Neničte mi je tím, že se obtěžujete nebo hádáte.
9. Když se nemůžete ani vidět, předávejte si mě ve školce nebo u přátel.
10. Nehádejte se přede mnou. Bud'te ke mně alespoň tak zdvořilí, jako jste k ostatním lidem, a jak to také ode mě vyžadujete.
11. Nevyprávějte mi věci, kterým ještě nemohu rozumět. Mluvte o tom s jinými dospělými, ale ne se mnou.
12. Dovolte mi přivést si svoje kamarády k vám oběma. Chci, aby poznali moji maminku a mého tatínka a aby viděli, jak jsou oba skvělí.

13. Dohodněte se férově o penězích. Nechci, aby jeden z vás měl moc peněz a ten druhý jen málo. Ať se vám oběma daří tak dobře, abych se u vás obou mohl cítit stejnou mírou v pohodě.
14. Nesoutězte o to, kdo mě víc rozmazlíte. Tolik čokolády bych totiž nikdy nemohl sníst, jak moc vás mám oba rád.
15. Řekněte mi na rovinu, když někdy nevystačíte s penězi. Pro mě je stejně mnohem důležitější čas než peníze. Ze skvělé společné hry se raduji mnohem víc než z nějaké nové hračky.
16. Nemusíme mít pořád nějaké akce. Nemusí být pořád něco nového a skvělého, když spolu něco podnikáme. Nejhezčí je pro mě, když jsme prostě veselí a v pohodě, hrajeme si a máme i trochu klidu.
17. Nechte v mém životě co nejvíc věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem. Začíná to u mého pokojíčku a končí u úplných maličkostí, které jsem dělával úplně sám s tatínkem nebo s maminkou.
18. Buďte hodní na babičku a dědečka z druhé strany, i když při rozvodu stáli víc u svého dítěte. Taky byste při mně stáli, kdyby se mi vedlo špatně. Nechci ztratit ještě své prarodiče.
19. Buďte féroví k novému partnerovi, kterého si ten druhý našel nebo najde. S tímto člověkem musím také vycházet. A to je pro mě snadnější, když nebudete navzájem žárlivě slídit. Stejně by bylo pro mě lepší, kdybyste si oba brzy našli někoho, koho byste měli rádi. Nebyli byste na sebe už tak zlí.
20. Buďte optimističtí. Svoje manželství jste nezvládli – ale zkuste alespoň dobře zvládat ten čas poté. Projděte si tyto moje prosby, které vám píši. Třeba si o nich promluvíte. Ale nehádejte se. Nepoužívejte tyto moje prosby k vyčítání druhému, jak byl ke mně špatný. Když to uděláte, tak jste vůbec nepochopili, jak na tom teď jsem a co potřebuji, abych se cítil lépe.

6. Praktická část:

Podkladem pro praktickou část je část teoretická, která se zabývá důvody pro podání žádosti k rozvodu, rozvodem, jeho průběhem a činiteli, kteří jeho průběh ovlivňují. Zaměřuje se přitom na subjektivní vnímání rodiče a dítěte.

6.1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu byla analýza rozhovorů s rodiči, kteří si prošli rozvodem a zároveň měli děti v pubertálním věku, popřípadě se do tohoto věku dostaly v době, kdy rozvod probíhal. Rozvod je v práci brán jako proces, který nekončí rozvedením manželů, ale jako proces, se kterým rodiče a děti bojují i po rozvedení manželství v rámci dalšího zařizování, jakým je řešení finanční situace, řešení školy, stěhování partnera a také změna péče o dítě. Konec porozvodové fáze zde vnímám jako dobu, kdy je situace mezi všemi zúčastněnými uklidněná (Např. Konec celého rozvodu otce 4 by byla doba, kdy dostal syna do své péče a vztahy mezi ním a partnerkou otce se uklidnily).

Dílními cíli bylo:

- Co zapříčinilo rozvod?
- Má doba rozvodu a věk dětí vliv na chování a reakce dětí?
- Co rodičům činilo největší problém v rozvodovém řízení?
- Jak se rodiče postavili ke komunikaci mezi sebou a s dítětem?
- Jak děti vnímaly příchod nového partnera do rodiny?

6.2. Metodika a sběr dat

Ve své práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu, jehož podstatou je výběr jasně definovaných proměnných, sledování jejich rozložení a měření vztahů mezi nimi. (Švaříček, Šed'ová, 2014)

Zakotvená teorie, jak ji popisuje Klára Šed'ová, je designem, jehož autory jsou Barney Glaser a Anselm Strauss. Zakotvená teorie „*představuje sadu systematických induktivních postupů pro vedení kvalitativního výzkumu zaměřeného vytváření teorie.*“ (Švaříček, Šed'ová, 2014, str.84) Tato teorie má být odhalena, vytvořena a ověřena shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Základním znakem zakotvené teorie je existence kódovacích procedur.

K získání dat od respondentů jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor, jak udává Trpišovská (2006) je přitom jednou z nejpoužívanějších metod poznávání člověka s jeho zvláštnostmi, ať už individuálními nebo vývojovými. Je to metoda bezprostředního kontaktu se zkoumanou osobou. Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu. Na polostrukturovaném rozhovoru je navíc možnost doptat se na věci, které nám nejsou z odpovědí jasné, případně sám respondent mnohdy zapluje jinam, než na co jsme se ptali, a na povrch tak vyplouvají jiné, ale pro výzkum důležité informace. Rozhovory s rodiči byly provedeny pod zásadou mlčenlivosti a anonymity, i vzhledem k tomu, že rozvedené páry o svých výpovědích nechtěly vzájemně vědět. Rozhovory probíhaly doma u dotazovaných, aby byli v jejich domácím prostředí a cítili se bezpečněji. Po sesbírání potřebných dat jsem pokračovala v analýze rozhovorů otevřeným kódováním. Kódováním myslíme základní analytickou techniku, která je jádrem zakotvené teorie. Vytvořené seznamy kódů pak bylo potřeba systematicky kategorizovat do skupin.

Připravila jsem si pro rodiče celkem 21 otázek, přičemž prvních 6 se týká rozvodu obecně a zbylých 15 otázek se týká dítěte v souvislosti s rozvodem (viz. Příloha 1).

6.3.Charakteristika výzkumného souboru

Pro výzkum jsem hledala osoby, které si prošly rozvodem a jejichž děti byly v rozvodovém období nebo brzy po něm, kdy se ještě řešily jiné otázky (např. změna péče o dítě), v období puberty. Bylo těžké najít páry, v nichž oba rozvedení chtěli být do výzkumu zapojeni, někteří neměli chuť se vracet k nepříjemné minulosti, nebo spolu mají ještě v této době konfliktní vztah. Mezi dotazovanými jsou tedy jak páry (uvedeny anonymně pod názvy *otec, matka*), tak jednotlivci (*otcové*), jejichž bývalé partnerky se odmítly zúčastnit. Aby byl vzorek pestrý, vypovídali jak čerstvě rozvedení, tak rozvedení před řádkou let, vždy však šlo o rodiče jednoho nebo dvou dětí.

Abychom si udělali přehled o respondentech, kteří vypovídali, udělala jsem si na začátek souhrn základních údajů:

Respondenti:

PÁR 1 (otec 1, matka1):

Otec (53), matka (52) spolu žili 23 let, z toho manželé 21 let, vychovali dvě děti, dceru a syna, které v době rozvodu měly 17 a 14 let. Nyní rozvedeni 13 let.

PÁR 2 (otec 2, matka 2):

Otec (53), matka (52) spolu žili 24 let, z toho 20 let v manželství, vychovali 3 děti, které měly v době rozvodu 15 a 16 let. Nyní rozvedeni také 13 let.

PÁR 3 (otec 3, matka 3):

Otec (57), matka (55) spolu žili 14 let, z toho 11 let v manželství, vychovali jednu dceru, které bylo na začátku rozvodu 10 let. Nyní rozvedeni 16 let.

OTEC 4: Muž (35 let), s ženou žili 10 let, z toho 5 let jako manželé. Vychovali spolu jednoho syna, který na začátku rozvodu měl 6 let a jedno dítě z jejího dřívějšího manželství (11let). Nyní rozvedeni téměř 6 let.

OTEC 5: Muž(40 let), s ženou žili 9 let, z toho 7 let byli manželé. Vychovali spolu syna, který měl na začátku rozvodu 8 let. Nyní rozvedeni 4 roky.

OTEC 6: Muž (42 let), s ženou žili 11 let, z toho 10 let byli manželé. Vychovali spolu jednoho syna ve věku 10,5 let. Nyní rozvedeni 7 měsíců.

6.4.Vlastní šetření

6.4.1. Analýza získaných dat

Ve výzkumném šetření jsem provedla 9 rozhovorů s každým rodičem zvlášť. Po analyzování rozhovorů pomocí otevřeného kódování (Příloha 2) byla data seřazena do těchto osmi kategorií s podkategoriemi:

- Důvody rozvodu
- Základní údaje o rozvodu- doba trvání, věk dítěte před rozvodem, věk dítěte po rozvodu
- Komunikace s dětmi- kdo, kdy, jak
- Komunikace s partnerem- osobní, přes techniku
- Největší zátěž- pocity, lidé a komunikace, čas, finance
- Dítě- škola (prospěch, problémy), negativní projevy chování, pocity a reakce, útek od situace, péče o dítě a preference
- Nový partner- známost, bydlení, vztah s dítětem
- Ovlivňování dítěte

1 Důvody rozvodu

Respondenti udali několik důvodů, které podle nich zapříčinily rozvod, nebo se na něm jistou měrou podílely.

Matka 1 popsala, že v důsledku rozdílných povah docházelo k vzájemnému nepochopení, následně ke ztrátě citového vztahu. S tím souhlasí i výpověď *otce 1*, ale odcizení přisuzuje bývalé manželce, která si našla přítele, se kterým je dodnes. O odcizení, ke kterému vedly osobní neshody způsobené vytížením partnerů, mluví i *otec 5*. *Otec 6* se rozvedl, když s bývalou manželkou dlouhodobě pozoroval nesoulad životních hodnot. Zajímavé je, jak důvody popisují *matka 2* a *otec 2*. *Otec 2* totiž mluví o chorobné žárlivosti manželky a trvalých neshodách, ale *matka 2* popisuje, že ji bývalý manžel podváděl několik let, lhal, a tak mu nemohla věřit, ani si ho vážit. Měl jí dělat naschvály, nebyli schopni spolu normálně komunikovat. Otázkou tedy zůstává, jak moc byla její žárlivost opodstatněná. Co se týče nevěry, kvůli té se rozváděl i *otec 4*, který navíc jako důvod udává i dluhy partnerky, které i když on platil, ona neměla sebemenší snahu se na tom podílet. Také *matka 3* uvádí, že si kvůli nepochopení s manželem našla nového přítele a následně se nechala rozvést. *Otec*

3ale uvádí jak důvod nevěru manželky.

2 Základní údaje o rozvodu

Abychom mohli porovnat dopad na děti, musíme vědět, kolik jim bylo roků a jak dlouho rozvod trval. Je zřejmé, že menší děti, které jsou více ovlivnitelné, jsou zranitelnější, protože se ocitají mezi dvěma rodiči jako mezi mlýnskými kameny. O tomto ale později, u kategorie 6 Dítě. Zde si shrneme pouze to, jak dlouho u koho rozvod trval a kolik bylo dětem let v průběhu celého rozvodu.

U *páru č. 1* rozvod trval 2 roky, zatímco děti dospěly ze 14 let na 16 let a ze 17 let na 19 let. *Pár 2* měl mladší děti, ty dospěly během rozvodu z 15 let na 17 a z 16 let na 18. U *páru 3* trval rozvod jen půl roku, dcera dospěla z 10 let na 10,5 let. *Otec 4* měl průběh nejzajímavější. Jeho rozvod, kdy se dohodli s bývalou manželkou na střídavé péči, trval půl roku, ale protože střídavá péče byla nevyhovující, tak i s „tahanicemi o dítě“ rozvod nakonec trval celé 4 roky, přičemž jeho syn se změnil z prvňáčka na puberťáka (6-11let). *Otec 5*, který se rozváděl půl roku, měl osmiletého syna, který se ale až v deseti letech se smířil s novým uspořádáním rodiny po rozvodu. Syn *otce 6* pak měl 10,5 roku, když se rodiče rozváděli a na konci 11 let.

3 Komunikace s dětmi

Jak jsme se dozvěděli v teoretické práci, komunikace je důležitou součástí každodenního života. Jak se s lidmi bavíme, jaká volíme slova, kde se zrovna nacházíme, to vše a mnohem víc ovlivňuje, jak naši výpověď druhý pochopí. Řekli jsme si, že se má s dětmi mluvit narovinu.

Tuto podmínku dodržel *otec 5* se svou bývalou ženou, když společně synovi před soudním jednáním sdělili, že „*tatínek bude bydlet sám, protože se s maminkou nemají rádi.*“ Stejně tak to udělala *matka 1*, která dětem ale sama po odchodu manžela řekla v jejich dětském pokoji, že „*tatínek odešel bydlet jinam, ale že za ním mohou kdykoliv zajít a trávit s ním čas, pokud budou chtít.*“ *Matka 3* to dceři sdělila tak, že si s otcem nerozumí a než se hádat, radši budou sami. Také *otec 6* sdělil tuto nepříjemnou situaci synovi, ale až v době, kdy již probíhal rozvodový proces. S tímto si *matka 2* nemusela dělat starosti, protože děti celou dobu věděly, co se děje, očekávaly a přály si rozvod. *Otec 4* si nepamatuje, zda a jak řekl synovi, že se rozvádí a matka se bude stěhovat, ale tvrdí, že to nejspíš vyplynulo ze situace, protože matka dlouho před rozvodem spala se synem, zatímco otec odděleně.

4 Komunikace s partnerem

Rozvod jako náročná životní situace plná stresu a vypjetí vede k tomu, že rodiče mnohdy nedokážou zůstat „hodit za hlavu“ a nedokážou spolu komunikovat a komunikace se stává nutností. Tak to pocítovala *matka 2*, která řekla, že se komunikaci s bývalým manželem vyhýbala, co to bylo možné, protože bez hádek se to neobešlo. Překonala se, jen když musela řešit situace ohledně dětí, stěhování bývalého manžela a finančního vyrovnání. S hádkami měla zkušenost i *matka 3*, které vyvolával její bývalý manžel. Ten zmínil, že komunikovali minimálně. *Otec 2*, jak řekl, přistoupil na vše, aby měl už klid. *Pár č. 1* spolu podle názoru matky moc nekomunikoval, proběhlo jen pár e-mailů a SMS, protože domluva nebyla možná, otec tvrdí, že mluvil jen s dětmi, aby se jich situace dotkla co nejméně. Přes telefon komunikoval také *otec 4*, hlavně ohledně předání dítěte matce, matka mu psala pravidelně SMS jen protože potřebovala výživné dříve, než stanovil soud. Jediný, kdo mohl říct, že domluva probíhala normálně, je *otec 5*, a to ohledně péče o dítě, výše alimentů až po majetkové vyrovnání, a *otec 6*, který nazval společnou komunikaci přímo „komunikací v pozitivním slova smyslu“.

5 Největší zátěž

Stejně tak, jak dítě potřebuje pocít jistoty, který mu dává stabilní rodina, i rodiče se v dobře fungující rodině cítí naplnění. Když pak dojde k rozpadu „toho všeho“, neubrání se ani dospělí pocítům smutku, stesku po rodině, zoufalství apod. Tyto pocity zažíval *otec 1*. Stres prožíval *otec 6*. Trápila ho také doba procesu, přitom by se mohlo zdát, že půl roku není až taková doba. Oproti tomu *otec 4* za dobu 4 let nejvíce obtěžovalo neustálé navštěvování OSPOD, soudu, psychologů. Také považuje za nespravedlivé, a tudíž i obtěžující, že platil vše na syna, i když i tak platil výživné dvakrát vyšší než matka, která mohla pracovat, ale úmyslně nepracovala. Kromě toho bylo podle něj velmi obtěžující dohánět se synem učivo, které u matky zmeškal a nedělal, a věčné ovlivňování a navádění syna proti nové partnerce. O ovlivňování se zmínila i *matka 3*, jejíž dceru otec negativně ovlivňoval. *Otec 3* tvrdí, že ho zatěžovalo mluvení dcery o matce a novém příteli a nějakou dobu i samota.

Kromě pocitů rozvodový proces podle rodičů ztěžovaly i situace vyvolané lidmi, ať už bývalými partnery, jejich rodinou nebo třeba úředníky. *Otec 6* si v rozhovoru stěžoval na neochotu úředníků na podatelně soudu, kteří nebyli ochotni pomoci mu s administrativou. *Otec 1* a *matka 2* se shodli na tom, že velmi obtěžující bylo řešení finanční situace. *Otec 1* si musel ihned najít nové bydlení a neměl tudíž kromě měsíční mzdy žádné finance. Později naopak trpěla jeho bývalá žena, *matka 1*, když ho musela vyplatit. Stejně obtíže měla díky

vyplacení bývalého manžela z bytu také *matka 2*, která navíc živila tři děti. Kromě toho jí vadila nutnost komunikace s bývalým manželem. To netrápilo *otce 2*. Ten udal, že nejhorší zážitek z celého rozvodu byla jeho tchyně, která mu vulgárně nadávala, když hájila dceru. *Otec 5* považoval za nejvíc zatěžující výčitky partnera a neustálé měnění dohodnutých termínů soudem nařízených časů strávených s dítětem.

6 Dítě

Dítě, o které nám vždycky jde, nebo by mělo jít především, se s rozvodem většinou pere víc než rodiče. Přitom rozpad rodiny a jeho bezpečného domova způsobuje výkyvy ve všech oblastech jeho života. Projevují se různé pocity i v závislosti na způsobu komunikace s dítětem, na době rozvodu, na celkové atmosféře v rodině po rozvodu..., změní se jeho chování, zhorší se ve škole apod. Ve druhé kapitole jsme si shrnuly údaje o věku dítěte, o délce celého rozvodu, zde si sepíšeme projevy dětí, jejich reakce na rozvod atd.

Pár 1- Děti tohoto páru už byly v době rozvodu poměrně velké, syn měl 14 let a dcera dokonce 17 let. Rozvod rodičů trval celkem dva roky, děti zůstaly u matky. Oba rodiče se shodli, že děti byly zpočátku smutné. Podle otce to dceru na nějaký poznamenalo psychicky, dokonce chtěla odejít z domu, studovat v Brně a bydlet u prarodičů. Matka k dceři zmínila, že byla zamlklá a začala si psát deník. O synovi řekla, že od situace utíkal ven s kamarády a domů chodil pozdě. Vyvrcholilo to záškoláctvím, kdy dcera tajně podepisovala omluvenky za matku. Když to matka začala řešit, syn se odstěhoval k otci. Jak matka situaci popsala takto: *„Děti měly pro každého z nás jinou pravdu. A protože jsme spolu s manželem nekomunikovali, povedlo se jim vždy dosáhnout svého. Ano, několikrát jsem přišla na to, že mi lžou.“* Ve škole se jim ale prospěch nezhoršil. Časem podle matky děti usoudily, že je to dobře, že se rozvedli, už se alespoň nezavírají a nehádají v ložnici.

Pár 2- Děti tohoto páru byly v době rozvodu ve věku 15, 16, rozvod trval dva roky. Vzhledem k tomu, že žily v prostředí hádek kvůli několikaleté nevěře otce, jak uvedla jejich matka, nebyly překvapeny výsledkem, samy si rozvod přály. Dcery byly na straně matky, dávaly otci za vinu způsob, jakým od rodiny odešel. Jedna dcera pak, jak se svěřil *otec 2*, mu napsala, že s ním už nikdy nepromluví. Horší bylo chování syna k matce, který byl drzý, protože byl podle matky naváděn otcem. Matka o otci vypověděla: *„Snažil se syna získat na svou stranu, štvál ho proti mně a lživě se obhajoval.“*

Pár 3- Dcera tohoto páru, který se rozváděl půl roku, byla 10letá. Podle matky plačtivá, uzavřená a někdy odsekávala matce, když po ní něco chtěla. Matka, která měla dceru v péči, řekla, že ve škole byla méně aktivní, známky se zhoršili jen mírně.

Otec 4- Otec popisuje reakce syna na rozvod takto: „Zpočátku nevěděl, o co jde, až postupem času zjistil, co rozvod znamená a nejvíce ho trápil rozpad rodiny. Ještě ve třetí třídě, i když jsme už bydleli s mojí novou přítelkyní, přemýšlel, kam nastěhujeme jeho matku. Přál si, aby bydlela s námi.“ Syn byl ve střídavé péči, která se neukázala jako vhodná, syn od matky nechodil do školy řádně připraven, zhoršil se mu prospěch a u otce nemohli stihnout se doučit a dopsat zameškané učivo. Otec udává, že syn i podle učitelek byl nesoustředěný a styděl se za nesplněné úkoly. Kromě toho jezdil zmanipulovaný, otec přibližuje: „Lhal už v 1. třídě, kdy bránil matku, která za něj psala úkoly v písance, ve 4. třídě zamazal upozornění na nesplněný domácí úkol, v 5. třídě si vymyslel, že podvádím přítelkyni, aby ji potrestal za to, že ho „nutí“ se učit. Až v 6. třídě pochopil, proč jsme na něj tlačili. Jinak se objevily lži na obou stranách, aby se zavděčil. Před matkou přítelkyni hanil, u nás s ní měl přátelský vztah. Syn tvrdil, že mu matka zakázala ji mít rád a že ji nemusí poslouchat, protože je cizí.“ Dodává, že tím postupem času vznikalo doma i mezi ním a přítelkyní dusno a místy hádky ohledně výchovy dítěte. „V této době je syn 12letý, samostatnější a celá situace je uklidněná, možná i proto, že syn dospěl a sám vidí, že matka o něj jeví minimální až žádný zájem“, prozradil otec.

Otec 5- Syn, kterému bylo 8 let, podle jeho otce nevnímal situaci rozvodu, protože otec už tak býval často mimo domov. Objevily se u něj drobné výčitky, že za to může on, že se neměl narodit. Po dvou letech ale vzal na „milost“ novou partnerku i její dítě jako součást své nové rodiny. Byl psychicky nevyrovnaný, občas vzteklý, plačtivý a vzdorovitý v období 2 let po rozvodu, když se v bytě otce objevil jiný člověk. Občas lhal k tématu matka, partner. Ve škole se mu prospěch zhoršil ale asi jen v půlroce.

Otec 6- Prvotní reakce jeho syna byly bez emocí, později reagoval pozitivně, situaci si odůvodnil tak, že bude mít 2x Vánoce a 2x narozeniny. Ve škole se zhoršil jen dočasně, byl méně soustředěný. Objevily se i drobné lži.

Kompletně všechny děti skončily v péči matky, kromě syna *otce 4*, který skončil ve výlučné péči otce. Všichni se přiklánějí k výlučné péči, jen *otec 6* by bral střídavou péči, ale souhlasí s výhradní péčí matky. *Otec 1* si myslí, že „střídavá péče může fungovat jen tam, kde jsou oba rodiče normální, nemají vůči sobě zášť, děti jsou vychovávány u obou rodičů stejným směrem, nikde nejsou žádné výhody vůči druhé straně a děti si rozumí s partnery rodičů.“ Udává, že znal jen jeden takový případ. Podobně mluví i *matka 1*, která ke střídavé péči neinklinuje, protože jí dítě přijde neukotvené, „doma všude a nikde.“ *Otec 4*, po zkušenostech se střídavou péčí, by volil také výlučnou péči. *Otec 5* zvolil výlučnou péči matky, protože „je pro socializaci dítěte 0-10 let věku lepší a v pubertě je zas nebezpečí lhaní a úniku od jednoho partnera k druhému za účelem manipulace.“ *Matka 2* by preferovala

výlučnou péči hlavně u malých dětí, střídavá péče dle jejího názoru nic neřeší, dítě trpí, pokud spolu rodiče nedokážou normálně komunikovat. *Matka 3* se přiklání k výhradní péči, střídavá péče je podle ní náročná psychicky pro všechny zúčastněné. *Otec 3* si střídavou péči nedokáže představit jako fungující, preferuje také výlučnou péči jednoho s rodičů.

7 Nový partner

Nový partner, nová naděje, nové vyhlídky... To většinou čeká člověk od nového vztahu, je zamilovaný a vše je idylické. V druhém vztahu je ale vše jinak než v prvním. Navíc do této nové životní kapitoly lidé vstupují i s dětmi a ty mohou vše vidět jinak.

Matka 1 si našla partnera už před rozvodem, po 10 měsících od odchodu otce se k nim přestěhoval. Tvrdí, že děti neprotestovaly, nedělaly naschvály, skamarádili se spolu. Matka uvádí, že spolu mají kamarádský vztah, přesto mu dcera i po 12 letech vyká. Syn se k němu chová také kamarádsky. Mají ho rádi, společně tráví všichni čas jako rodina, jezdí na výlety, na dovolené, na ples, do kina atd. Nebojí se ho požádat o pomoc, o radu. *Otec 1* si našel trvalejší vztah 5 let po rozvodu, dcera si s ní rozumí, syn už méně, ale respektují se.

Matka 2 si našla partnera asi rok po odchodu bývalého manžela, trvalejší vztah však našla po 4 letech. „*Děti ho přijaly výborně, pomáháme si, navštěvujeme se, hlídáme jejich děti a všichni se máme moc rádi*“, zmiňuje matka. *Otec 2* si pořídil nové bydlení s novou partnerkou, kterou si našel už před rozvodem. S dětmi se začali navštěvovat až po pěti letech a občas se navštíví, partnerku akceptují.

Matka 3 si našla přítele už před rozvodem a dceři to oznámila po půl roce takto: „*Tohle je strejda a bude s námi bydlet.*“ Zpočátku ho prý dcera neakceptovala, po dvou letech ho ale přijala do rodiny, mají podle ní normální vztah, komunikují spolu. *Otec 3* uvádí, že si nikoho stálého nenašel a ani už hledat nebude, měl jen pár neúspěšných známostí. *Otec 4* si našel partnerku 3 měsíce od podání žádosti o rozvod. Bydlet s námi začala půl roku po rozvodu, po odstěhování matky. Na tuto informaci syn podle otce reagoval dobře, má ji rád. Problémy s akceptací přítelkyně otce nastávaly vlivem ovlivňování matkou, ale po nařízení výlučné péče se vše vrátilo do normálu.

Otec 5 si partnerku našel půl roku po rozvodu a tvrdí, že syn byl napřed podezřivý, odmítavý, ale pak ji přijal. S partnerkou mají oba vlastní bydlení, navíc získal nového bratra, téměř vrstevnického věku, tak jeho reakce byly víceméně pozitivní.

Otec 6 si partnerku našel před rozvodem, synovi to oznámil půl roku po rozvodu. S partnerkou si syn rozumí a podle otce ji má asi i rád. Píše, že jsou víceméně kamarádi, laškují spolu, smějí se, koukají na filmy.

8 Ovlivňování dítěte

Manžel se chce nechat rozvést, nechá ženě děti a sám si jezdí užívat s novou, krásnou přítelkyní. A co když „tu novou“ má ještě navíc i dítě rádo... Noční můra všech žen, matek, manželek. Jestliže je předpoklad, že se manžel ke své bývalé ženě už nevrátí, pak často proti nové partnerce zbrojí manželka alespoň své děti.

Otec 4 se k otázce ovlivňování bývalou manželkou vyjádřil následovně: „*Ano, vymýšlela si, co bylo důvodem rozvodu, vymýšlela si, že jsem bil jejího syna, staršího bratra mého syna, že moji družku nemusí poslouchat, že ji nesmí mít rád...*“ *Otec 5* tvrdí, že jeho bývalá žena mluvila lživě o jeho partnerce a o realitě rozvodu, a ani bývalé ženě *otce 6* se nelíbila nová partnerka a pocit, že by ji syn měl mít rád. *Otec* se zmiňuje o tom, že jeho bývalá žena vyzvídá detaily po synovi, když je u otce. *Matka 1* zmínila jen to, že ji bývalý manžel nepodpořil v otázce záškoláctví syna a nabídl mu, ať se přestěhuje k němu, což syn také udělal. *Otec 1* na ovlivňování matkou odpověděl jen: „Snad ani ne.“ *Matka 2* vypověděla, že se její bývalý manžel snažil u dětí obhájit své podlé jednání tím, že ji pomlouval. *Otec 2* se o pomlouvání baví také, a to, že matka 2 měla ovlivňovat děti v názorech na něj. *Matce 3* se nelíbilo, že její bývalý manžel o jejím příteli mluví lživě. *Otec 3* nepocítil, že by děti byly matkou ovlivňované.

Jaké byly odpovědi respondentů, uvádí tabulka otevřeného kódování.

Tabulka: Otevřené kódování

KATEGORIE	PODKATEGORIE	KÓDY
DŮVODY ROZVODU		vzájemné nepochopení- rozdílné povahy
		nesoulad životních hodnot
		Odcizení
		chorobná žárlivost
		nedůvěra, lži
		Nevěra
		Dluhy
		vzájemná neúcta
		neschopnost komunikace trvalé neshody
		psych. újma, naschvály
		nezájem pracovat/prac. vytížení

ZÁKLADNÍ ÚDAJE o rozvodu	DOBA TRVÁNÍ	Půl roku, 2 roky, 4 roky
	VĚK DÍTĚTE (na začátku)	6, 8, 10, 10,5, 14, 15, 16, 17
	VĚK DÍTĚTE (na konci)	11, 8,5, 10,5, 11, 16, 17, 18, 19
KOMUNIKACE S DĚTMI	KDO	matka
		Otec
		Nikdo
		oba rodiče
	KDY	po odchodu manžela
		před soudním jednáním
		v době probíhajícího procesu rozvodu
	JAK	„Tatínek odešel bydlet jinam.“
		„Tatínek bude bydlet sám, nemají se rádi s maminkou.“
		„S tatínkem si nerozumíme a než se hádat, tak raději zůstaneme sami.“
samo vyplynulo ze situace, děti věděly		
KOMUNIKACE S PARTNEREM	OSOBNÍ KOMUNIKACE	žádná, nemožná, minimální
		rychlá domluva, dobrá
		měnění dohodnutého
		nutnost kom.
	hádky	
PŘES TECHNIKU	emaily, SMS	
NEJVĚTŠÍ ZÁTĚŽ	POCITY	smutek, stesk, zoufalství, stres, samota
		LIDÉ a komunikace
	LIDÉ a komunikace	dohadování se, výčitky
		vulgární tchyně
		nutnost komunikace
		neochota úřadů pomoci s administrativou
		ovlivňování dítěte
		vzpomínání bývalé manželky a nového partnera dítětem
		Měnění dohodnutých termínů časů trávených s dítětem
	ČAS	doba procesu
		neustálé návštěvy OSPOD, soudů, psychologů
		dohánění učiva
	FINANCE	zadlužení se, fin. tíseň, placení všech věcí na dítě a vyššího výživného
ŠKOLA- PROSPĚCH, PROBLÉMY		
DÍTĚ	ŠKOLA- PROSPĚCH, PROBLÉMY	nezhoršen
		nepatrně či krátkodobě zhoršen

		nesoustředění, menší aktivita
		podvody se známkami
		záškoláctví
	NEGATIVNÍ PROJEVY V CHOVÁNÍ	lhaní doma, ve škole
		drzost, hádky, odsekávání
	POCITY, REAKCE	psychická nevyrovnanost
		vztek, pláč, nesouhlas, vzdor
		před cizím člověkem v bytě
		výčitky- házení viny na sebe
		bez emocí
		pozitivní přijetí
		trápení nad rozpadem rodiny, ztrátou jednoho rodiče
		stesk, smutek
		vztek na jednoho z rodičů
		Uzavřenost
	ÚTĚK OD SITUACE	chození s kamarády ven
		psaní deníku
		Lhaní
	PÉČE O DÍTĚ, PREFERENCE	střídavá, poté výlučná
		výlučná péče
		u všech preference výlučné
NOVÝ PARTNER	ZNÁMOST	před rozvodem
		rok po rozvodu, trvalejší po 5 letech
		trvalejší – 4 roky po rozvodu
		po půl roce
		vůbec
	BYDLENÍ	po půl roce od rozvodu
		před rozvodem, ihned
		po 5 letech
		po 4 letech
		po půl roce- kombinované bydlení u obou
	VZTAH S DÍTĚTEM	kamarádský- laškování, filmy
		výborný- pomoc, svěřování
		vnuček, návštěvy...
		dcera si rozumí, syn ne
		setkávání se, akceptace
		kamarádský, vykáání
		Kamarádský- společné akce, plesy, výlety, dovolené
		podezíravost, odmítání, poslzeze přijetí
		normální, komunikují spolu
OVLIVŇOVÁNÍ DÍTĚTE		lži o realitě rozvodu
		navádění k nerespektování

		autority nového partnera
		výmysly s negativním dopadem na druhého rodiče
		vyzvídání po dítěti
		lži ve vztahu k novému partnerovi
		Neproběhlo
		podpora v záškoláctví

6.4.2. Shrnutí výzkumného šetření

Ve výzkumném šetření odpovídalo 9 rozvedených respondentů, z toho 3 páry. Bylo zjišťováno, jak vnímali rozvod a jak probíhal (komunikace, zátěž apod). Výzkum byl cílem na zodpovězení těchto otázek:

- Co zapříčinilo rozvod?
- Má doba rozvodu a věk dětí vliv na chování a reakce dětí?
- Co rodičům činilo největší problém v rozvodovém řízení?
- Jak se rodiče postavili ke komunikaci mezi sebou a s dítětem?
- Jak děti vnímaly příchod nového partnera do rodiny?

Co zapříčinilo rozvod

Respondenti udali několik důvodů, které podle nich zapříčinily rozvod, nebo se na něm jistou měrou podílely.

Z rozhovorů je patrné, že důvodů k rozvodu bylo respondenty uvedeno hodně. Nejvíce bylo jako důvodů zjištěno nevěř, a to 4, odcizení partnerů respondenti uvedli 2x, a to z důvodu rozdílných povah nebo časového vytížení. Dále následuje výčet důvodů, jako jsou dluhy, žárlivost, nesoulad životních hodnot. Obecně lze ale říci, že základem k rozvodům, tedy i základem nevěř a odcizení bylo vzájemné nepochopení či neshody a nesoulad s partnerem.

Má doba rozvodu a věk dětí vliv na reakce a chování dětí?

Z rozhovorů vyplývá, že doba celého rozvodu nemá na dítě až takový vliv jako jeho samotný průběh. Všechny děti byly z rozvodu rodičů buď smutné, plačtivé, nebo uzavřené, zkrátka nějakým způsobem psychicky poznamenané. Převažovaly samozřejmě negativní pocity.

Co se týče věku dětí, zjistila jsem jisté souvislosti mezi věkem a chováním. Děti kolem 14 let a starší už rozumí situaci, je jim to sice líto, ale zároveň v tom umí chodit. Naopak syn otce 4 v 6 letech byl lehce ovlivnitelný, v 10 letech si trošku utvořil názor a až ve 12ti letech situaci plně pochopil, přesto ale láska k matce zůstává. Stejně tak syn otce 5, který v 10 letech přijal novou rodinu za svou a dříve měl problém s tím, kam patří.

Chování dětí v době rozvodu rodičů má také své. Podle rozhovorů vyplývá, že synové „drží basu“ více s otci a jsou drzí na matky (viz synové páru 1 a páru 2). Děti se v této situaci dokážou spojit proti rodičům (viz záškoláctví u dětí páru 1), umí v tom chodit. Často se objevila lež, vyskytla se minimálně u 4 dětí, a to jak doma, tak ve škole. Školní prospěch byl pak u většiny dětí zhoršen nepatrně a krátkodobě, děti byly nesoustředěné.

Co rodičům činilo největší problém v rozvodovém řízení?

Rodiče vypověděli nepřeberné množství toho, co je obtěžovalo. Z řad pocitů jako je stesk, smutek a zoufalství, to byli také lidé, se kterými se hádali nebo jim bylo jimi vyčítáno. Pouze dvakrát, což je alarmující, vypověděli rodiče, že jim vadilo něco ohledně dítěte, a to ovlivňování dítěte druhým partnerem a jednou dohánění učiva s dítětem.

Čas hrál důležitou roli, doba procesu byla obtěžující, stejně jako návštěvy podílejících se institucí. O financích se rodiče zmiňovali také, finanční tíseň a zadlužení se vyskytlo dvakrát, placení výživného jednou. Jednou se také ve výpovědích objevilo, že otce zatěžovalo poslouchat cokoli o bývalé ženě a jejím partnerovi. Tčyně a její chování vadilo jednomu otci, druhému zas měnění termínů soudem nařízených časů strávených s dítětem.

Jak se rodiče postavili ke komunikaci mezi sebou a s dítětem?

Pouze jedni rodiče řekli dítěti společně o rozvodu. Jednou to řekl dítěti sám otec, dvakrát matka. Ve dvou případech o tom rodiče dítěti neříkaly, protože se o tom dozvěděly samy a vyplynulo to ze situace. Protože odcházel vždy otec, věty typu „Tatínek odešel...“ se objevily 3x.

Komunikace mezi rodiči už tak automatická nebyla. V rámci osobní komunikace vznikaly hádky ve dvou případech, v ostatních případech nebyla komunikace možná, nebo byla minimální. Dva rodiče komunikovali přes SMS, jeden přes e-mail. Dva otcové se ale zmínili, že komunikace ohledně dětí a dalších záležitostí byla dobrá. Jednou se vyskytla dobrá komunikace, ale ve smyslu snahy „mít vše z krku“, a jednou komunikace z nutnosti.

Jak děti vnímaly příchod nového partnera do rodiny?

Nový partner znamená pro děti narušení jejich známého prostředí. To, že rodiče chtějí nového partnera, neznamená, že s ním dítě musí být spokojeno. Vztah jsem našla mezi dětmi a partnerem, kterého si rodič našel již před rozvodem. V takovémto případě se kvůli tomuto partnerovi rozpadl vztah rodičů dítěte, proto dítěti trvá déle, než partnera přijme, stejně jako dcerám otce 2 nebo dětem matky 1. Ve čtyřech případech převládá kamarádský vztah s výlety, laškováním, plesy apod., jednou výborný a jednou normální vztah. Jistou souvislost můžeme sledovat mezi přístupem nového partnera k dítěti a jeho přijetím. Pokud je partner dítěti kamarádem a rádcem, dítě jej lépe akceptuje, než když si partner hraje na rodiče a dítě se snaží něčemu cíleně vést (viz vztah přítelkyně otce 6 a vztah přítelkyně otce 4).

7. Závěr

Ve své diplomové práci jsme se věnovala rozvodu a jeho vlivu na rodiče a děti.

V teoretické části jsem popsala rodinu, která pokud je funkční a naplňuje všechny potřeby dítěte, je základním kamenem života dítěte. Potvrdila jsem si, že nemusí jít jen o rodinu biologickou, ale že stačí, když se lidé uvnitř tohoto společenství mají rádi.

Víme, že manželství je posvátná věc, kterou lidé z různých důvodů ničí čím dál častěji. Dozvěděli jsme se o tom, jak „zdravě“ komunikovat s lidmi, konkrétně pak s partnerem, aby vztah byl naplněn a k rozvodům nemuselo docházet. Nastínila jsem zde práci institucí, se kterými se rodiče mohou setkat během rozvodu a po něm.

V praktické části jsem díky rozhovorům s rodiči získala odpovědi na otázky týkající se důvodů rozvodu, komunikace, problémů rozvodů, příchodu nového partnera a vlivu rozvodu na dítě. Mezi výpověďmi rodičů jsem našla shody i neshody, a hledáním souvislostí mezi nimi jsem došla k výsledkům.

Prvním je, že k rozvodům by nedocházelo, kdyby se partneři více věnovali tomu, co ten druhý potřebuje a hlavně si to uměli říct. Druhým zjištěním je, že doba celého rozvodového procesu není tak důležitá pro zdravý vývoj dítěte, ale je důležité, jak k němu rodiče přistupují v této nelehké situaci, kam neodmyslitelně patří vzájemný respekt rodičů k sobě.

V otázce komunikace se mi potvrdilo, že přímá a upřímná komunikace mezi rodiči a dětmi je nejlepší cestou k překonání rozvodu. Posledním zjištěním, které vyplynulo z rozhovorů, je, že děti v pubertě se lépe vyrovnávají s příchodem nového partnera než děti mladší a déle se seznamují s partnerem toho rodiče, který od rodiny odešel ve zlém. Cíle, které jsem si dala, byly naplněny.

Po prostudování odborné literatury a provedení výzkumu si tvrdím říct, že ohledně rozvodu máme dost informací, ale málo rodičů, kteří si ji před rozvodem přečtou. Běžně si lidé, kteří žijí v manželství, nepřečtou nic o rozvodu a informace shání až v době, kdy se rozvádějí a jsou „toho plni“. Poté dochází k přešlapům v komunikaci s partnerem, vzájemnému osočování, řešení sporů přes děti, najímání drahých právníků apod. Spor se poté stupňuje a končí psychickými újmami na rodičích a následně na dětech.

Myslím si proto, že by lidé neměli být informováni o vlivech rozvodu na ně a na dítě až na OSPOD, ale měli by o jeho negacích vědět už při uzavírání manželství nebo během něj,

a to bez ohledu na to, zda jsou v manželství spokojeni nebo ne.

Stejně tak by to mělo fungovat v rodinách, kde jsou plánovány děti. Jako minimální, co by si rodiče měli přečíst, než si pořídí dítě, je 20 proseb dětí Jürgena Rudolpha, které jsou podle mě maximálně výstižné. Na osvětě by se více mohli podílet i učitelé dětí, a to již na prvním stupni, vzhledem k tomu, že rozvody jsou u nás dnes běžnou praxí.

Diplomovou práci si dovoluji zakončit slovy Lva Nikolajeviče Tolstého:

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.“

8. Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Hužvíková
Katedra:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Zvládání rozvodové a porozvodové situace v rodině s dítětem pubertálního věku
Název v angličtině:	Managing divorce and situation after divorce in the family with child in puberty
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na zvládání rozvodové a porozvodové situace v rodině s dítětem pubertálního věku. Vlastním polostrukturovaným rozhovorem, za použití otevřeného kódování, bylo odpovězeno na otázky týkající se důvodů rozvodu, vlivu rozvodu na dítě, komunikace rodičů mezi sebou a s dětmi a přijetí nových partnerů rodičů. Závěr diplomové práce pojednává o zhodnocení výsledků praktické části a apelu na rodiče, kteří se chtějí rozvést.
Klíčová slova:	rozvod, porozvodová situace, dítě, puberta, péče o dítě, komunikace, rodina, manželství
Anotace v angličtině:	The diploma thesis focuses on the managing divorce and situation after divorce in the family with the child in puberty. With my own semi-structured conversation, with using an open coding, was answered by questions concerning the reasons for divorce, the influence of divorce on the child, the communication of parents themselves and with children and the adoption of new partners of parents. The conclusion of the thesis deals with the evaluation of the results of the practical part and the parents who want to divorce.

Klíčová slova v angličtině:	Divorce, situation after divorce, child, puberty, child care, communication, family, marriage
Přílohy vázané k práci:	Příloha č. 1: Otázky k rozvodu Příloha č. 2: Ukázky otevřeného kódování
Rozsah práce:	60s.
Jazyk práce:	Český jazyk

9. Seznam literatury a jiných zdrojů:

CENKOVÁ, Tamara a Monika LANGROVÁ. *Jak přežít pubertu svých dětí*. Praha: Grada, 2010, 166 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2913-8.

CLOUD, Henry a John Sims TOWNSEND. *Hranice v manželství: proč je důležité pro růst manželství vytyčit meze a stanovit důsledky*. Přeložila Alena KOŽELUHOVÁ. Praha: Návrat domů, 2001c, 212 s. ISBN 8072550314.

DYTRYCH, Zdeněk a Zdeněk MATĚJČEK. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada publishing, 1999, 143 s. ISBN 8071698970.

DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, 128 s. ISBN 8024703327.

KOPŘIVA, Pavel, Jana NOVÁČKOVÁ, Dobromila NEVOLOVÁ a Tatjana KOPŘIVOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008, 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

LANGMEIER, Josef, *Dětská psychoterapie*, 3. Vyd. Praha: Portál, 2010, 431 s. ISBN 978-80-7367-710-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vydání sedmé. Praha: Portál, 2015, 108 s. ISBN 978-80-262-0853-2.

MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*, 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 1995. 210 s. ISBN 80-210-1070-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 8004252362.

MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015, 255 s. ISBN 978-80-262-0968-3.

NORWOOD, Perdita, WINGENDER Teri, *The Enlightened Stepmother*. Avon books, 1999, 464 s. ISBN 978-0380796045.

NOVÁK, Tomáš, CORRADINIOVÁ Simona, VYPUŠTĚK Radim. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 248 s. ISBN 978-80-7478-910-6.

NOVOTNÁ, Lenka, HŘÍCHOVÁ Miloslava, MIŇHOVÁ Jana. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2012, 84 s. ISBN 978-80-261-0115-4.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000, 294 s. ISBN 8072390392.

RUDOLPH, Jürgen. *Ty jsi moje dítě*. přeložil Tomáš Podivínský. Drážďany, 2009, 77 s.

SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Vyd. 3. Přeložila Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, c2009, 267 s. ISBN 978-80-7367-648-3.

SMÉKAL, Vladimír, LACINOVÁ, Lenka, KUKLA Lubomír. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister & Principal, 2004, 268 s. ISBN 8086598845.

SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Přeložila Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2004, 183 s. ISBN 8071789062.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Průvodce rodičovstvím*. Břeclav: Eva Klimovičová ve spolupráci s nakl. Adamira, 2012, 154 s. ISBN 978-80-904217-3-8.

ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: UP, 2005. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, 336 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010, 179 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠVARÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 978-80-262-0644-6.

TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Přeložil Abigail KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 2005, 143 s. ISBN 8071789356.

TRPIŠOVSKÁ Dobromila, VACÍNOVÁ Marie. *Ontogenetická psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, ISBN 80-7044-792-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 319 s. ISBN 978-80-7367-387-1.

VÝROST Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie: [člověk a sociální instituce]*. Praha: Portál, 1998, 383 s. ISBN 8071782696.

WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton, 2003, 389 s. ISBN 807254439X.

WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Přeložil Eduard BAKALÁŘ. Praha: Portál, 1996, 237 s. ISBN 8071780898.

Internetové zdroje:

<http://www.cochem.pro/>

<http://www.manzelstvi-rozvod.cz/>

<https://citaty.net/citaty-o-rodine/>

<https://www.najdipomoc.cz/clanky/slovník-pojmu/soudni-znalci/soudni-znalci---psychologie/>

<http://katalog.pravonadetstvi.cz/home/>

<http://ssp-ol.cz/poradny-pro-rodinu/ke-stazeni/uzitecne-odkazy-a-dokumenty/>

Legislativa:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Spis Okresního soudu Přerov
- Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2016, ISBN 978-80-7421-120-1

10. Seznam zkratk:

OSPOD- Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PPP- Pedagogicko-psychologická poradna

SPC- Speciálně pedagogické centrum

ÚP- Úřad práce

PO- Předběžné opatření

11. Seznam příloh:

Příloha 1:

Otázky k rozvodu:

A) Otázky k rozvodu:

1. Jaké byly důvody k rozvodu?
2. Shodli jste se na tom, nebo žádost podával jeden z vás?
3. Jak dlouho celý rozvod trval (od podání žádosti k rozhodnutí, včetně řešení péče o dítě a majetkoprávní vyrovnání)?
4. Jak staré byly vaše děti v době rozvodu (na začátku, na konci)?
5. Komunikovali jste spolu (hádky, domluva, boj o dítě)?
6. Co vás nejvíc zatěžovalo při rozvodovém řízení a porozvodové situaci?

B) Otázky ohledně dítěte:

- 1) Jak jste informovali dítě o tom, že se rozvádíte a kdy?
- 2) Jak na to reagovalo (první reakce, pozdější)?
- 3) Pozorovali jste na něm nějaké změny?
- 4) Zaznamenali jste u něj špatné projevy chování (lhaní, ...)?
- 5) Zhoršil se jeho prospěch ve škole?
- 6) Jak probíhala péče o dítě? U koho dítě zůstalo?
- 7) Domluvili jste se na tom nebo jste se o dítě soudili?
- 8) Jakou péči o dítě, preferujete (střídavá péče/výhradní péče jednoho z rodičů) a proč?
- 9) Za jak dlouho po rozvodu jste si našel nového partnera a za jak dlouho jste to oznámil dítěti? Jak na to reagovalo?
- 10) Bydlí s vámi nyní váš nový partner?
Pokud ano- jak jste o tom, že u vás bude bydlet, řekli dítěti? Jak reagovalo na tuto informaci?
- 11) Jak na něj dítě reagovalo/reaguje, jaký mají vztah, co vše spolu dělají?
- 12) Našel si váš partner po rozvodu nového partnera? Jak na něj dítě reaguje?
- 13) Probírali jste s dítětem detaily rozvodu?
- 14) Pociťoval jste, že je dítě ovlivňováno druhým rodičem?
V čem konkrétně?
- 15) Řeklo vám dítě, u kterého z rodičů by chtělo být? (popř. s oběma)

Příloha 2:

Ukázky otevřeného kódování

Matka 2

A) Otázky k rozvodu:

1. Jaké byly důvody k rozvodu?

Nevěra trvající několik let, lži, nedůvěra ve vztahu, naschvály, psychická újma, neschopnost komunikace, nešlo pokračovat ve vztahu, kde si jeden druhého nevážil. *NEVĚRA*

2. Shodli jste se na tom, nebo žádost podával jeden z vás?

Po situaci, která vznikla, nebylo možné ve vztahu setrvávat, řekla jsme manželovi, ať podá žádost o rozvod, že mu ji ráda podepíše. Manžel ji podal po pár měsících.

3. Jak dlouho celý rozvod trval (od podání žádosti k rozhodnutí, včetně řešení péče o dítě a majetkoprávní vyrovnání)?

Vše trvalo přibližně dva roky, soud o výživné, posléze rozvod a majetkoprávní vyrovnání.

4. Jak staré byly vaše děti v době rozvodu (na začátku, na konci)?

Dcery měly 15, syn 16 let

5. Komunikovali jste spolu (hádky, domluva, boj o dítě)? *ВЫГОНА СЕ КОП*

Pokud to bylo možné, vyhýbali jsme se veškeré komunikaci. Hádky samozřejmě byly. Museli jsme řešit záležitosti ohl. dětí, stěhování býv. manžela k milence, finanční vyrovnání apod.

6. Co vás nejvíc zatěžovalo při rozvodovém řízení a porozvodové situaci?

Nutnost komunikace s býv. Manželem, řešení financí a s tím spojená velmi špatná fin. Situace po vyplacení býv. manžela z bytu.

B) Otázky ohledně dítěte:

- v případě že máte více dětí, vypište, prosím zvlášť:

1) Jak jste informovali dítě o tom, že se rozvádíte a kdy?

Nebylo potřeba nic vysvětlovat, dcery dávno před rozvodem mluvily o tom, ať se rozvedeme, napjatá situace se nedala jinak řešit.

2) Jak na to reagovalo (první reakce, pozdější)?

Děti to přijaly rozumně a později vyšlo najevo, že to bylo přínosné pro obě strany. Děti vše chápaly.

3) Pozorovali jste na něm nějaké změny?

Jelikož dcery nesouhlasily s tím, jak se jejich otec podle zachoval a daly mu to najevo, jejich otec se snažil na svou stranu získat aspoň syna, štvál ho proti mně a sám se před ním lživě obhajoval. Tím vznikaly doma nepříjemné situace se synem, psychicky náročné.

4) Zaznamenali jste u něj špatné projevy chování (lhaní, ...)?

Syn byl ovlivňován býv. manželem a to zhoršovalo celou situaci. Naopak dcery mi byly oporou.

5) Zhoršil se jeho prospěch ve škole?

Myslím, že ne, ani u jednoho z dětí.

6) Jak probíhala péče o dítě? U koho dítě zůstalo? ↘ NATKOW

Děti zůstaly se mnou v našem bytě, manžel se odstěhoval k milence.

7) Domluvili jste se na tom nebo jste se o dítě soudili? ~~ne~~

Soudili jsme se pouze o výživné, že zůstanou se mnou, bylo od začátku jasné.

8) Jakou péči o dítě preferujete (střídavá péče/výhradní péče jednoho z rodičů) a proč?

U malých dětí samozřejmě výhradní péči o dítě, střídavá péče nic neřeší, dítě trpí, pokud se rodiče nedokážou normálně bavit.

9) Za jak dlouho po rozvodu jste si našel nového partnera a za jak dlouho jste to oznámil dítěti? Jak na to reagovalo?

Partnera jsem si našla asi po roce od odchodu býv. Manžela, děti ho přijaly dobře, řekla jsem jim to hned.

10) Bydli s vámi nyní váš nový partner? Pokud ano- jak jste o tom, že u vás bude bydlet, řekli dítěti? Jak reagovalo na tuto informaci?

Nyní mám nového muže, s kterým jsme již manželé, děti ho přijaly výborně. bydly

11) Jak na něj dítě reagovalo/reaguje, jaký mají vztah, co vše spolu dělají?

Mají ho rádi, pomáháme si, navštěvujeme se, hlídáme naše vnučky a všichni se máme moc rádi.

12) Našel si váš partner po rozvodu nového partnera? Jak na něj dítě reaguje?

Býv. manžel setrval ve vztahu s milenkou, s kterou také nakonec uzavřeli manželství. Naše děti ji respektují, občas se navštíví, ale výrazně méně než nás.

13) Probírali jste s dítětem detaily rozvodu?

Nebylo potřeba. Všechny děti byly s celou situací srozuměné. Potom, co jejich otec dovedl svou milenkou k nám do bytu s tím, že nyní bude bydlet s ní, už nebylo co vysvětlovat.

14) Pociťoval jste, že je dítě ovlivňováno druhým rodičem?

V čem konkrétně?

Ano, býv. manžel se snažil u dětí lhaním obhájit své podlé jednání tím, že pomlouval mě.

15) Řeklo vám dítě, u kterého z rodičů by chtělo být? (popř. s oběma)

Ano, u mě, všechny naše děti automaticky zůstaly doma ve svém prostředí, kde měly vše, co potřebovaly. u NATKY

Otec 5

A) Otázky k rozvodu:

1. Jaké byly důvody k rozvodu?

Osobné nezhody způsobené pracovním vyčážením oboch partnerov. Podľa paragrafov a noriem osobné odcuzenie.

2. Shodli jste se na tom, nebo žádost podával jeden z vás?

Žádost podávala manželka.

3. Jak dlouho celý rozvod trval (od podání žádosti k rozhodnutí, včetně řešení péče o dítě a majetkoprávní vyrovnání)?

Pol roku

4. Jak staré byly vaše děti v době rozvodu (na začátku, na konci)?

8

5. Komunikovali jste spolu (hádky, domluva, boj o dítě)?

Prebiehala domluva na vrtkých veciach od péče o dieta, výšku alimentov až po majetkové vyrovnanie.

6. Co vás nejvíc zatěžovalo při rozvodovém řízení a porozvodové situaci?

Výčitky partnera a neustále menenie dohodnutých termínovsúdomnariadenýchčasov strávených s dieťaťom.

B) Otázky ohledně dítěte:

- v případě že máte více dětí, vypište, prosím zvlášť:

1) Jak jste informovali dítě o tom, že se rozvádíte a kdy?

Před súdnym pojednávaním. Prebiehalo to formou rozhovoru, kde sme mu zdelili, asi jako väčšina rodičov, že tatínek bude bydlet sám, protože se s maminkou nemají rádi. ☺

2) Jak na to reagovalo (první reakce, pozdější)?

Sčasti myslím, že to nevnímam i z pohľadu toho, že som trávil väčšinu času mimo domov už predtím.

Neskôr drobné výčitky, že za to môže on. A že sanemal asi narodiť. Po určitom čase asi cca 2 roky vzal na "milost" i súčasnú partnerku a jej dieta jako súčasť svojej „novej“ rodiny.

3) Pozorovali jste na něm nějaké změny?

Určitá psychická nevyrovnanosť (občas vztek, plač, nesúhlas a vzdor u aktivít) v období 0-2 roky po rovide, keď bol v mojom byte a objavilsa tam iný človek. V debate o tématu rodina, v škole preberané, kde som mu musel vysvetľovať, že on rodinu má, len v inom zložení. V štýle iné obsadenie isté role.

4) Zaznamenali jste u něj špatné projevy chování (lhaní, ...)

Občas sa vyskytly lži smerujúce k témam matka, partner. Nikdy nie škola výsledky apod.

5) Zhoršil se jeho prospěch ve škole?

V určitej fázy áno asi v jednom polroku.

6) Jak probíhala péče o dítě? U koho dítě zůstalo?

U matky i vzhľadom na to, že nikom zástancom striedavej péče. Ináč dve odpoledná v týdnu a raz za 14 dní víkend se mnou.

7) Domluvili jste se na tom nebo jste se o dítě soudili?

Domluvili.

8) Jakou péčí o dítě, preferujete (střídavá péče/výhradní péče jednoho z rodičů) a proč?

Výhradní péče jednoho z rodičů. Proč? Je to pre socializáciu dieťaťa vo veku 0-10 let lepší. V období puberty je zas nebezpečí lhanía a úniku od jedného partnera k druhému za účelom manipulácie.

9) Za jak dlouho po rozvodu jste si našel nového partnera a za jak dlouho jste to oznámil dítěti? Jak na to reagovalo?

Polroku. Reagoval na to tak, že najprv bol podozieravý, odmietavý a pak ho prijal.

10) Bydlí s vámi nyní váš nový partner? Pokud ano- jak jste o tom, že u vás bude bydlet, řekli dítěti? Jak reagovalo na tuto informaci?

Bydlí, ale máme oba vlastné bydlení takže sa to kombinuje. V podstate, že jeho nevlastný súrodeneц je takmer rovesník bolí reakcie více mnéne pozitivní.

11) Jak na něj dítě reagovalo/reaguje, jaký mají vztah, co vše spolu dělají?

Obdobne jako v otázce 10.

12) Našel si váš partner po rozvodu nového partnera? Jak na něj dítě reaguje?

Nenašel.

13) Probírali jste s dítětem detaily rozvodu?

Okrajovo.

14) Pocíval jste, že je dítě ovlivňováno druhým rodičem?

V čem konkrétně?

Áno. Vo vzťahu k inému partnerovi, k realite rozvodu.

15) Řeklo vám dítě, u kterého z rodičů by chtělo být? (popř. s oběma)

Nie.

Otec 6

A) Otázky k rozvodu:

1. Jaké byly důvody k rozvodu?

Dlouhodobý nesoulad životních hodnot.

2. Shodli jste se na tom, nebo žádost podával jeden z vás?

Shodli a žádost jsem podával já. Otec

3. Jak dlouho celý rozvod trval (od podání žádosti k rozhodnutí, včetně řešení péče o dítě a majetkoprávní vyrovnání)?

Cca 6 měsíců.

4. Jak staré byly vaše děti v době rozvodu (na začátku, na konci)?

10,5-11 let.

5. Komunikovali jste spolu (hádky, domluva, boj o dítě)?

Komunikovali v pozitivním slova smyslu.

6) Co vás nejvíc zatěžovalo při rozvodovém řízení a porozvodové situaci?

Doba celého procesu, stres provázející toto období a neochota podatelny soudu pomoci mi s administrativou.

B) Otázky ohledně dítěte:

- v případě že máte více dětí, vypište, prosím zvlášť:

1) Jak jste informovali dítě o tom, že se rozvádíte a kdy?

V období již probíhajícího procesu rozvodu.

2) Jak na to reagovalo (první reakce, pozdější)?

Nejdříve bez emocí, potom pozitivně, říkal, že bude slavit narozeniny a Vánoce 2x.

3) Pozorovali jste na něm nějaké změny?

Zhoršení koncentrace ve škole- dočasně

Výběr oblíbeného rodiče (tatínka), protože jsem po něm nechtěl tolik do školy.

4) Zaznamenali jste u něj špatné projevy chování (lhaní, ...)?

Ano, drobné lži se objevily.

5) Zhoršil se jeho prospěch ve škole?

Nepatrně.

6) Jak probíhala péče o dítě? U koho dítě zůstalo?

Dítě zůstalo v péči matky.

7) Domluvili jste se na tom nebo jste se o dítě soudili?
Domluvili.

8) Jakou péči o dítě, preferujete (střídavá péče/výhradní péče jednoho z rodičů) a proč?
Bral bych střídavou, ale s výhradní péčí matky souhlasím.

9) Za jak dlouho po rozvodu jste si našel nového partnera a za jak dlouho jste to oznámil dítěti? Jak na to reagovalo?
Partnerku jsem si našel již před rozvodem, synovi jsme to oznámil cca 6 měsíců po rozvodu. Jeho reakce byla pozitivní a bez zjevných emocí.

10) Bydlí s vámi nyní váš nový partner? Pokud ano- jak jste o tom, že u vás bude bydlet, řekli dítěti? Jak reagovalo na tuto informaci?
Ano, bydlí. Neměl s tím žádný problém, s novou partnerkou si rozumí a má ji asi i rád.

11) Jak na něj dítě reagovalo/reaguje, jaký mají vztah, co vše spolu dělají?
Jsou víceméně kamarádi, laškují spolu, smějí se, koukají na filmy.

12) Našel si váš partner po rozvodu nového partnera? Jak na něj dítě reaguje?
Myslím, že zatím nenašla.

13) Probírali jste s dítětem detaily rozvodu?
Neprobírali.

14) Pociťoval jste, že je dítě ovlivňováno druhým rodičem?
V čem konkrétně?
Někdy ano. Exmanželka si nepřála kontakt syna s novou přítelkyní, vyzvídá po něm detaily, když je syn u mě.

15) Řeklo vám dítě, u kterého z rodičů by chtělo být? (popř. s oběma)
Snažíme se o tom zatím nebavit, nikdy se nezeptal zatím.